

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií

**Současní žáci ZŠ očima nepedagogických
pracovníků**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Vypracovala:

Petra Procházková

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Současní žáci ZŠ očima nepedagogických pracovníků“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 25. dubna 2011

.....

Petra Procházková

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Petru Sýkorovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, vstřícný přístup a za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování bakalářské práce. Také bych na tomto místě ráda poděkovala všem ředitelům základních škol a především všem respondentům, kteří se zúčastnili šetření.

Petra Procházková

OBSAH

ÚVOD	5
1 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍ ŠKOLY	8
1.1 ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A JEHO CÍLE	9
1.1.1 <i>Vzdělávací projekty</i>	9
1.2 ORGANIZAČNÍ STRUKTURA	11
1.2.1 <i>Organizační řád</i>	12
1.3 NEPEDAGOGIČTÍ PRACOVNÍCI ŠKOLY	13
1.4 ŽÁCI ZÁKLADNÍ ŠKOLY	17
1.5 KULTURA ŠKOLY	19
2 NĚKTERÉ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ HODNOTY DĚTÍ A MLÁDEŽE	21
2.1 SOCIALIZACE JEDINCE	21
2.2 VÝCHOVA JAKO SOUČÁST SOCIALIZACE	22
2.3 RODINA JAKO VÝCHOVNÝ A SOCIALIZAČNÍ ČINITEL	24
2.4 ŠKOLA JAKO SOCIALIZAČNÍ INSTITUCE	26
2.4.1 <i>Škola jako výchovně-vzdělávací instituce</i>	27
2.4.2 <i>Klima školy</i>	27
3 ŽIVOTNÍ STYL MLÁDEŽE A JEHO UTVÁŘENÍ	29
3.1 ŽIVOTNÍ STYL	29
3.2 HODNOTY A HODNOTOVÁ ORIENTACE	30
3.3 VOLNÝ ČAS.....	32
3.3.1 <i>Aktivity ve volném čase a jejich struktura</i>	33
4 ANALÝZA HODNOTOVÉ ORIENTACE ŽÁKŮ ZŠ A NÁZORŮ NEPEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ	36
4.1 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA	36
4.2 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ HODNOTOVÉ ORIENTACE ŽÁKŮ	40
4.3 INTERPRETACE A DISKUZE K VÝSLEDKŮM	48
4.4 VÝSLEDKY NÁZORŮ NEPEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ	50
4.5 INTERPRETACE A DISKUZE K VÝSLEDKŮM	58
ZÁVĚR	61
RESUMÉ	63
ANOTACE	64
ANNOTATION	65
LITERATURA	66
SEZNAM PŘÍLOH	69

ÚVOD

„Existuje jen jediný způsob, jak si poradit s životem, a to najít onen soubor hodnot, které nepodléhají módním trendům, které se nikdy nemění a budou neustále rodit ovoce v tom smyslu, že nám i uprostřed velice nejistého světa přinesou klid, zdraví a jistotu.“

Thomas Hora

V současné době celý svět a také Česká republika prochází velkými změnami ve všech oblastech života. Dochází k obrovskému rozvoji vědy, techniky a komunikačních technologií a celkové globalizaci světa. Tyto změny se také promítají do změn v hodnotách, postojích a chování dnešních dětí a mládeže, dále také do nároků, které se od nich očekávají. O mládeži se hovoří už od dob nejstarších, kdy si každá starší generace stěžuje na chování „mladých“, poukazuje na jejich zkaženost ve srovnání s jejich mládím. Děti a mládež jsou neustále kritizováni, že nemají představu, jak vhodným způsobem trávit svůj volný čas, že se neumí chovat slušně ke starším lidem a nemají žádnou úctu k autoritám. Mládež naopak vidí starší generaci jako konzervativní, která nechápe ani mládež ani novou dobu a vše, co s ní souvisí. Proto se neustále diskutuje o tom, zda nároky, které klade současná společnost na naši mládež, nejsou příliš vysoké. Výzkumy v oblasti hodnot a životního stylu dětí a mládeže jsou velice cenné a významné, neboť nám napomáhají orientovat se ve společnosti a poznávat tak její charakter.

Vzhledem k tomu, že se zabýváme dětmi ve věku 11 – 15 let, musíme si uvědomit, že jsou v období puberty, tedy v době velkých změn jak tělesných, tak duševních. Dochází u nich k vývoji identity a sebeuvědomování. Je právě proto důležité znát, jak a s kým tráví svůj volný čas, jaké mají vzory, ideály a sny. Z tohoto důvodu je tedy nutné zabývat se i činiteli, kteří mají rozhodující vliv na tvorbě hodnotového systému mladých lidí, protože právě tato mladá generace se podílí na utváření hodnotového systému celé „budoucí“ společnosti. Největší vliv a také význam má samozřejmě rodina. V rodinném prostředí člověk stráví nejvíce času. Zde dochází prostřednictvím výchovy k jeho socializaci a stává se z něho osobnost. Rodina v rámci socializace dítěte spolupracuje i s dalšími společenskými institucemi. Jednou z nich je škola. Rodina a škola jsou považovány za rozhodující faktory, které se jednak podílejí na výchově a rovněž ovlivňují hodnotovou orientaci dítěte. V této práci se především zaměřuji na zjištění, jak tato věková kategorie tráví svůj volný čas, zda je pro ni rodina

tou nejvyšší hodnotou, které faktory nejvíce ovlivňují její žebříček hodnot a postoje ke škole i životu. Zabývám se rovněž otázkou, uznávají-li dnešní žáci druhého stupně základních škol nějaké autority a kdo nebo co je pro ně v jejich životě důležité.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem dnešní žáci tráví svůj volný čas, které aktivity stojí v popředí jejich zájmu, dále jaké hodnoty jsou pro ně v dnešní době důležité, a jaké mají vzory. Zjistit zda je pro ně v jejich životě důležité vzdělání a zda je něco, čeho nebo koho se obávají.

Dalším z cílů bylo zmapovat názory nepedagogických pracovníků daných základních škol na současné žáky. Zda nepedagogičtí pracovníci vidí rozdíly mezi dětmi z města a dětmi z vesnice. Jestli dnešní žáci uznávají nějaké autority a co si myslí o jejich způsobu trávení volného času. Zda má škola prostor pro ovlivňování jejich trávení volného času. A zda „dospělí“ vidí hodnotový žebříček současných dětí stejně jako oni.

Práci jsem rozdělila do čtyř kapitol, z nichž tři kapitoly tvoří teoretickou a legislativní část, poslední kapitola je pak věnována samotnému výzkumu daného problému. V první kapitole jsem se zaměřila na charakteristiku školy, kurikulum a rámcový vzdělávací program, organizační strukturu jednotlivých škol včetně nepedagogických pracovníků a samozřejmě žáky, jako jednoho z nejdůležitějších ukazatelů vzdělávacího procesu. Tato kapitola se týká také pracovního zařazení nepedagogických pracovníků, náplní jejich práce a funkcí, které vykonávají. V neposlední řadě se budu zabývat kulturou současné základní školy, kam patří jednotlivé faktory, které mají vliv na školní klima. Druhá kapitola je věnována činitelům, které velkou měrou ovlivňují hodnoty dětí a mládeže. Nedílnou součástí výše uvedené kapitoly jsou především výchova a socializace, které probíhají zvláště v rodině a školních zařízeních. Dnešní uspěchaná doba současně přináší řadu negativních faktorů, které nepříznivě ovlivňují utváření hodnotového systému u dětí. Dochází ke změnám ve struktuře rodiny, způsobu trávení volného času s dětmi i způsobu výchovy. Ve třetí kapitole se podrobněji zabývám životním stylem mládeže, hodnotami a volnočasovými aktivitami. V této kapitole je popsáno, co tvoří životní styl, jak se člení, rovněž je zde charakterizováno, co jsou hodnoty, jak se utváří hodnotový systém lidí a je zde uvedena struktura volnočasových aktivit, kterým se děti a mládež věnují. Výzkumnou část bakalářské práce jsem zaměřila na problematiku hodnotové orientace žáků a názorů nepedagogických pracovníků dané školy. Větší část práce jsem věnovala životnímu stylu a způsobu, jakým děti tráví svůj volný čas.

Práce by měla především zprostředkovat vhled do hodnotové orientace žáků druhého stupně základních škol a pomoci pochopit, proč se někdy žáci chovají tak, jak se chovají. Vzhledem k tomu, že děti jsou budoucí generací našeho národa, je tedy pochopitelné, že zjišťování jejich stanovisek je v popředí různých sociologických i pedagogických výzkumů. Z jejich chování tak můžeme usuzovat, jak se bude naše společnost vyvíjet, jakým směrem se bude ubírat, a to i v jiných oblastech. Je proto nejen důležité, ale také zajímavé vědět, které hodnoty dnes děti uznávají, zda mají nějaké vzory, jak tráví svůj mimoškolní čas, které faktory mají největší vliv na jejich způsob života.

1 CHARAKTERISTIKA ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Škola je v kulturní společnosti chápána jako přechod z rodiny do společnosti. Je pojímána jako její důležitá součást, která zabezpečuje plnění jedné ze základních funkcí společnosti, funkci výchovnou a vzdělávací. V současnosti se sousloví „**základní škola**“, vymezuje jako všeobecná vzdělávací škola, v níž mládež ve věku šesti let zahajuje povinnou školní docházku, a má devět ročníků, které jsou rozděleny na první a druhý stupeň. Průcha (in Walterová, s. 21) v českém Pedagogickém slovníku charakterizuje školu jako „*společenskou instituci, jejíž tradiční funkcí je poskytovat vzdělávání žákům příslušných věkových skupin v organizovaných formách podle určitých vzdělávacích programů. Pojetí a funkce školy se mění se změnami společenských potřeb. Stala se místem socializace žáků, podporujícím jejich osobnostní a sociální rozvoj a připravujícím je na život osobní, pracovní a občanský.*“

Školu lze považovat za sociální kategorii, za sociální instituci. Má však zvláštní strukturu, vlastní organizaci, sleduje specifické cíle a má specifický obsah. K základním znakům současné české školy v porovnání se školou v minulosti náleží, že vyžaduje povinnou školní docházku, výuka se uskutečňuje ve třídách, kde se nacházejí žáci stejného věkového složení, postupuje se podle učebních plánů a učebních osnov pro jednotlivé druhy škol. V porovnání s minulým obdobím dochází ke zvýšení počtu žáků i počtu škol. Dnešní školy mají také tendence rozšiřovat cíle školy ze vzdělávací funkce na funkci mimovyučovací péče, komplexní výchovy, ale i funkci opatrovnickou, zvláště tam, kde jsou oba rodiče zaměstnaní.

Škola a školní instituce tvoří **školský systém**, jenž patří k nejorganizovanější části výchovně-vzdělávací soustavy společnosti. Ta má jednak zabezpečit reprodukci společnosti, připravit mladou generaci pro práci i osobní život a jednak umožnit reprodukci na vyšší úrovni, která by umožnila individuální a společenský rozvoj. Současné školské systémy mají své charakteristické rysy, které vedou zejména k prodlužování povinné školní docházky, zvyšuje se úloha středního a vysokého školství a dochází k masové profesionalizaci mladé generace. S tím také souvisí zabezpečování vyššího podílu základních vědomostí a všeobecného vzdělání, pronikání výpočetní techniky a informatiky do obsahu všeobecného vzdělávání. Dochází také ke zkvalitňování pedagogického procesu, kdy jsou uplatňovány prvky tvořivosti, aktivních forem a metod výuky, jsou uplatňovány rovné šance všem na vzdělávání (Jůva, 2001).

1.1 Základní vzdělávání a jeho cíle

Problematika vzdělávání je velmi komplexní a multidimenzionální. Funkce základního vzdělávání se podstatně změnila přijetím ideje celoživotního vzdělávání v podmínkách globalizující se společnosti. Z tohoto důvodu vzrůstá jeho význam i nároky na kvalitu. V návaznosti na nové společenské nároky, které mají člověka připravit pro život, vznikají otázky a spolu s jejich řešením se zavádějí do pedagogiky i nové termíny. Jedním z nich je termín „kompetence“, „klíčové kompetence“. Tento pojem se rozšířil v souvislosti s rozborů obsahu školního vzdělávání evropských školských systémů. Jeho snahou je orientovat školskou politiku jednotlivých zemí k takovým kompetencím, které by uznávaly všechny země EU, a které by si měli osvojit všichni občané. Tedy i zde je patrný jistý globalizační prvek. (Maňák, 2005).

Pojem „klíčové kompetence“, není ještě v pedagogice jednoznačně vymezen a neustále se zpřesňuje. Můžeme však říci, že zastřešuje znalosti, dovednosti a postoje. Původně byl tento termín používán v kontextu se zaměstnaneckou politikou, v současnosti se posouvá do oblastí všeobecného vzdělávání dětí, mládeže i dospělých. Tento termín je používán v jednotlivých zemích v různých spojeních a významech. Některé země uvádějí, že pojem klíčové kompetence není součástí pedagogické terminologie, ale používají se především kategorie cíle.

Také náš školský zákon č. 561/2004 Sb. v § 4 „Cíle základního vzdělávání“ uvádí následující charakteristiku: *„Základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické a duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění.“* (Maňák, 2005, s. 15)

1.1.1 Vzdělávací projekty

K nejzávažnějším a nejvíce diskutovaným problémům ve všech vzdělávacích systémech patří rozhodování o cílech a obsahu školního vzdělávání, konstruování vzdělávacích programů, jejich zavádění do škol a monitorování jejich realizace. Referenčním rámcem, v němž se tyto problémy zkoumají, je pojem **kurikulum**.

Podstatným znakem současné projekce kurikula je obrat k žákovi, jeho respektování žáka jako subjektu vzdělávacího procesu. Kurikulum je tvořeno řadou faktorů kulturních, politických, sociálních a ekonomických, je ovlivňováno rovněž tradicemi a národními hodnotami, v posledních desetiletích zejména transformací společnosti a integračními evropskými procesy. Dále ho také ovlivňují potřeby rozhodujících sfér života společnosti, sociální vztahy, životní prostředí a životní styl.

Termín „kurikulum“ je v současné době velmi často užíván v odborné pedagogické terminologii, přestože se nestal součástí legislativních norem. Oproti tomu se spíše uvádí pojem **vzdělávací program** (Walterová, 2004).

Strategickým dokumentem vzdělávací politiky je Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – **BÍLÁ KNIHA**. Podle níž je hlavní úlohou školy poskytnout systematickou a vyváženou strukturu základních pojmů a vztahů, které umožní zařazovat informace do kontextu vědění i životní praxe. Jedná se o novou orientaci vzdělávání: naučit se zvládat metody, jak se učit, jak využívat nové informační a komunikační technologie, umět kriticky myslet a hodnotit, naučit se jednat s ostatními, otevřeně komunikovat, respektovat odlišné názory, chápat vzájemnou závislost, naučit se „být“ – umět se orientovat v různých situacích a adekvátně na ně reagovat, vést plnohodnotný život, jednat s větší autonomií na základě vlastního úsudku, ale v souladu s normami a přijetím osobní odpovědnosti. Současně jde tedy o kvalitní hodnotovou orientaci, o rozvoj odpovídajících sociálně-osobnostních vlastností, o porozumění vlastní osobnosti. Bílá kniha (2001) se tak návrhem koncepce dvoustupňového a participativního kurikula pokusila o komplexní a systematické řešení kurikulární politiky státu (Walterová, 2004).

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – tímto dokumentem jsou vymezeny cíle, výstupy, prostředky a podmínky pro tvorbu školních vzdělávacích programů. RVP je závazným dokumentem pro všechny školy, které vzdělávají žáky v povinném vzdělávání. Tento program (RVP ZV) se především snaží o postavení žáka do centra vzdělávacího úsilí, tzn., aby se žáci vzdělávali v zájmu svých potřeb a možností a k tomu byly podřízeny všechny změny a inovace ve vzdělávání. Důraz se zejména klade na humanizaci vzdělávání, na veškerou komunikaci, znalost cizích jazyků, zvládnutí informačních technologií, na posílení demokracie, tolerance a spolupráce v běžném životě, na ochranu zdraví člověka, kulturní rozhled, udržitelný rozvoj života atd. Jak již bylo uvedeno, je vzdělávání podle RVP ZV směřováno k naplnění klíčových kompetencí, jako závazného výsledku vzdělávání. Tyto

kompetence jsou rozděleny do skupin, které jsou zaměřeny na učení, řešení problémů, komunikaci, pracovní činnosti a spolupráci. Součástí RVP jsou tzv. „průřezová témata“, která mají výrazně formativní charakter. Podle Walterové (2004, s. 258 – 259) „reprezentují aktuální okruhy problémů současnosti i předpokládaného budoucího vývoje společnosti a světa: „osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana, výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní výchova, environmentální výchova, mediální výchova.“ Walterová (2004) konstatuje, že nově pojatý kurikulární projekt zdůrazňuje takové oblasti vzdělávání a takové formy výuky, jež jsou perspektivní pro vzdělávání 21. století.

Školní vzdělávací programy – ŠVP představují nižší úroveň systému kurikulárních projektů. V jednotlivých školách jsou zpracovávány školní vzdělávací programy na základě rámcových vzdělávacích programů, přičemž odpovědnost za jejich realizaci pak zůstává v plné kompetenci školy a učitelů. Jednoznačně je tak posílena autonomie dané školy v pedagogické oblasti, ale také je zdůrazněna profesní kompetence učitelů. Na základě pravidel RVP ZV mají školy také možnost vytvořit rámcový učební plán. Podle něho mohou školy upravit vzdělávání podle skutečných podmínek určité školy. Tato nově koncipovaná soustava kurikulárních projektů představuje dost významný krok k vnitřní reformě školy a ČR má tak příležitost vstoupit mezi edukačně vyspělé státy Evropy (Walterová, 2004).

1.2 Organizační struktura

Hovoříme-li o škole jako o organizaci s právní subjektivitou, pak musíme zmínit nejdůležitější právní předpis, kterým je zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. „*Tímto předpisem je školská právnická osoba právnickou osobou zřízenou podle tohoto zákona, jejíž hlavní činností je poskytování vzdělávání podle vzdělávacích programů uvedených v § 3 a školských služeb podle tohoto zákona.*“ (§ 124 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb.)

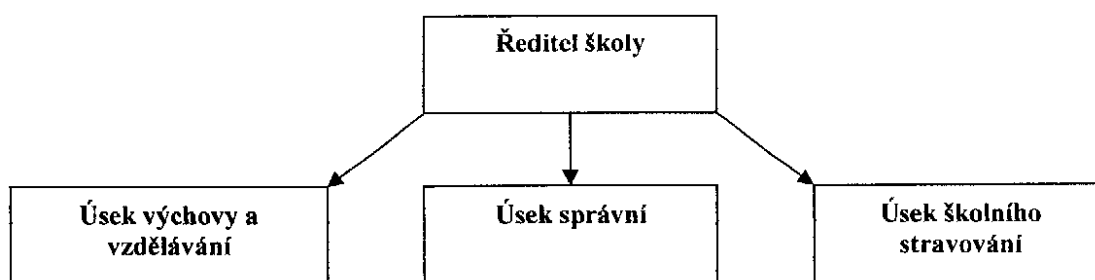
Zřizovatelem školské právnické osoby, jak školský zákon tuto právní formu nazývá, mohou být jednak MŠMT, kraj, obec nebo svazek obcí, ale také i jiná právnická či fyzická osoba. Statutárním orgánem školské právnické osoby zřízené ministerstvem, krajem, obcí nebo svazkem obcí je **ředitel** a školská rada. Ředitel se ve své činnosti řídí zákoníkem práce a souvisejícími předpisy, pracovním řádem, právními předpisy, jenž

platí pro základní školy, dále jsou to pokyny a nařízení MŠMT a kolektivní smlouva.

Na jedné straně má určité povinnosti, na straně druhé má však i určitá práva, a to vystupovat jménem základní školy ve věcech pracovně právních jako zaměstnavatel a také zpracovává organizační řád dané školy a vnitřní platový předpis. (Školský zákon č. 561/2004 Sb.)

1.2.1 Organizační řád

V organizačním řádu je obsažena organizační struktura zaměstnanců školy, jež si zpracovává každá škola samostatně (podle vlastních potřeb a podmínek, velikosti školy, počtu pracovišť apod.). Organizační řád je platný pro dané pracoviště a upravuje způsob řízení organizace, pravomoci řídicích pracovníků a základní povinnosti všech skupin zaměstnanců.

Obr. 1: Schéma organizačního řádu (vlastní práce autorky)

Organizační schéma je součástí organizačního řádu a je grafickým znázorněním nadřízenosti a podřízenosti mezi řídicími složkami a výkonnými prováděcími útvary. Jsou zde definovány základní kompetence a odpovědnosti, které jsou podrobněji specifikovány v dílčích bodech organizačního řádu.

Jedním z těchto bodů je věcný obsah, kde je především upravována struktura, členění organizace a organizace jednotlivých pracovišť. Je zde definován systém řízení, tzn. řídicí stupně, poradní orgány, režimy porad v rámci vnitřního styku. Rovněž jsou zde popsány zásady pro vymezení odborné způsobilosti jednotlivých organizačních složek a pracovníků organizace a určuje, kdo představuje pracovníky organizace ve smyslu zákoníku práce. Uvádí celkový počet pracovníků stanovených zřizovatelem nebo v rámci své vlastní pravomoci. V neposlední řadě samostatně definuje způsob a organizaci vnitřní kontroly.

V další části organizačního řádu jsou upravovány základní charakteristiky řídicích a ostatních pracovních funkcí, jako jsou:

- **působnost** – souhrn činností, jež je povinen vykonávat pracovník, který zastává v organizaci určitou funkci. Může ji chápat jako souhrn úkolů a povinností pracovníků určitých útvarů. Určuje jak odbornou náplň pracovní funkce, tak i oblast, ke které se tyto činnosti vztahují.
- **pravomoci** – jedná se o souhrn zmocnění a práv, která umožňují rozhodovat o způsobu plnění povinností nebo úkolů v rámci přidělených finančních zdrojů. V širším slova smyslu je pravomoc spojena s každou pracovní funkcí jak výkonnou, tak řídicí.
- **odpovědnosti** – v souvislosti s pravomoci se také hovoří o odpovědnosti. Jedná se o závazek, který vyplývá z převzetí určité pracovní funkce, tj. působnosti i pravomocí. U prováděcích funkcí se odpovědnost vztahuje pouze na vlastní práci a prostředky, které jsou pro tuto práci přiděleny. U řídicích funkcí je její součástí i odpovědnost za své podřízené pracovníky i celé útvary (Ochmanský, 2010).

Organizační struktura školy má vliv na vnitřní prostředí školy. Má-li fungovat celý systém školy efektivně a má-li se ubírat žádoucím směrem, musí existovat shoda mezi organizačním a sociálním systémem školy. Kultura školy a stávající mezilidské vztahy náleží do oblasti sociálních aspektů fungování školy, zatímco organizace by měla ovlivňovat motivaci pracovníků, komunikaci mezi nimi, způsob vedení lidí atd. (Světlík, 1996, s. 135).

1.3 Nepedagogičtí pracovníci školy

Základní škola je organizační jednotkou s formálně stanovenými hierarchiemi rolí a vztahů zúčastněných subjektů, jež v organizovaném a účelově vybaveném prostředí realizuje program formálního vzdělávání. Škola je vnitřně složitý systém. Jeho prvky – pracovníci školy – jsou propojeny strukturou formálních (subordinačních) i neformálních vztahů. Aby bylo ve škole dosaženo předpokládaných cílů, využívá se racionální dělby práce, která vyplývá ze specializace jednotlivých pracovníků, jimiž jsou jak učitelé, tak i nepedagogičtí pracovníci. Jenom díky jejich vzájemné souhře a spolupráci (koordinaci činností) dochází k efektivnímu sladění všech procesů dělby

práce. Jak již bylo uvedeno v předchozí části, organizační struktura je formou sdružování činností i lidí v rámci organizace, z níž lze vyčíst, které pracovní pozice ve škole jsou, jaké jsou mezi nimi formální vztahy a jak jsou uspořádány subsystémy školy (Prášilová, 2006).

Podle Pedagogického slovníku jsou „*nepedagogickými pracovníky ti, jež pracují v resortu školství a zabezpečují zejména administrativu, stravování a údržbu školy. Podle klasifikace ÚIV jsou v této kategorii: technicko-hospodářští pracovníci, pracovníci dělnických povolání, pracovníci výpočetních středisek a obchodně-provozní pracovníci.*“ (Průcha, 2009, s. 170)

Nepedagogičtí pracovníci úseku správy

Základní škola je příspěvkovou organizací a jako právnická osoba je povinna podle zákona č. 561/2004 Sb., § 139 vést účetnictví podle zvláštních předpisů (Zákon č. 563/1991 Sb., v platném znění). Z tohoto důvodu má své nezastupitelné místo vedoucí ekonom (účetní) dané školy. Jeho povinností je tedy komplexní vedení účetnictví účetní jednotky, koordinace účtování o stavu, pohybu a rozdílu majetku a závazků, o nákladech a výnosech, o výdajích a příjmech a o výsledku hospodaření včetně sestavování účetní závěrky. Dále se zabývá zpracováním statistických výkazů, které navazují na účetnictví, roční závěrky, vyhotovení rozvahy, výsledovky. Do jeho působnosti dále spadá evidence a úhrada faktur, evidence pracovních a ochranných prostředků. Při své práci se řídí pokyny a nařízeními ředitele školy.

Vzhledem k tomu, že škola zaměstnává velký počet zaměstnanců, má svou důležitou úlohu i mzdová účetní a personalistka. Provádí běžnou agendu – vedení osobních spisů, zpracování mezd, distribuci výplatních lístků, vypracování statistických výkazů ze mzdové oblasti. Přípravuje pracovní smlouvy a dohody pro příchozí zaměstnance, dále vystavuje dekrety a vede evidenci o pracovních postupech a životních a pracovních výročích. Mzdová účetní také vede školní matriky, které obsahují údaje o dítěti, žákovi či studentovi, což vyplývá z přechodných ustanovení § 185 odst. 18 nového školského zákona. V neposlední řadě zodpovídá za řádnou úschovu písemností. Vykonává všechny práce uložené ředitelem školy v rámci rozsahu dané funkce.

Těmto ekonomickým funkcím napomáhá i pokladní, která kromě vedení pokladny zpracovává knihu došlé a odeslané pošty, likviduje cestovní příkazy, provádí likvidaci registrovaných a odškodňovaných úrazů. Zpracovává výkazy v ekonomické

oblasti a provádí rozboru hospodaření.

Součástí správního úseku je i sekretářka nebo pomocný administrativní pracovník, který odpovídá za archivaci dokumentů, zpracovává inventury, vystavuje rozhodnutí ředitele školy, vede školní kroniku. Tyto funkce mohou být i kumulované podle velikosti dané základní školy.

Ve školském zákoně je rovněž uvedeno, že každá škola užívá ke své činnosti určitý majetek. Může to být vlastní majetek, nebo i majetek vypůjčený nebo pronajatý od zřizovatele nebo jiné osoby. O tento majetek je potřeba náležitým způsobem pečovat a zabezpečit jej před zničením či zcizením. Funkci správce školy tak vykonává zpravidla školník. Ten odpovídá za řádný chod školy po provozní stránce, obsluhuje technická zařízení, jako je rozvod ÚT, elektřiny, plynu, ostraha budovy pomocí signalizačního zařízení. Jeho úkolem je také zjišťovat případné závady, které musí buď ohlásit a navrhnout opatření k nápravě nebo je sám odstranit. Proto je jeho funkce většinou spojena i s funkcí údržbáře. Provádí drobné opravy, údržbu zařízení školy a ostatní pomocné práce.

Neméně důležitou je i funkce uklízečky. Školní budova je místem, které žáci pravidelně navštěvují, a kde probíhá také jejich výuka. Proto je důležité, aby toto prostředí bylo čisté, nejen z hygienických důvodů, ale také z hlediska bezpečnosti a z hlediska estetického. K jejím činnostem kromě úklidu patří také povinnost kontrolovat vybavení tříd a ostatních prostor školy a hlásit případné závady či nedostatky školníkovi (Ochmanský, 2010).

Nepedagogičtí pracovníci úseku stravování

Ve školském zákoně č. 561/2004 v § 119 se uvádí, že „v zařízeních školního stravování se uskutečňuje stravování dětí, žáků a studentů v době jejich pobytu ve škole, ve školském zařízení“. Tato zařízení mohou také zajišťovat stravování zaměstnanců škol a školských zařízení a provozovat stravovací služby i pro další osoby za úplatu. Rovněž je zde uvedeno, že Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR po dohodě s Ministerstvem zdravotnictví ČR, stanoví podrobnější podmínky organizace školního stravování a rozsahu poskytovaných služeb, včetně výživových norem podle věkových skupin strážníků a rozpětí finančních normativů na nákup potravin.

Školní stravování tak kromě své hlavní funkce stravovací, plní i funkci výchovnou. Má vést ke správným zásadám stolování a získání správných výživových a hygienických návyků. V posledních letech došlo také k zásadním změnám, které

s cílem zefektivnění a posílení ekonomického chování v řízení zvýšily pravomoc a odpovědnost vedoucích školních jídelen. Školním jídelnám bylo umožněno poskytovat jejich služby i ke komerčním účelům, tedy i zájemcům z mimoškolní sféry (Světlík, 1996).

Na úseku stravování tak pracuje kromě vedoucí školního stravování i kolektiv kuchařek. Vedoucí řídí školní jídelnu, odpovídá za její provoz a plynulý chod. Je plně odpovědná za dodržování hygienických předpisů a předpisů bezpečnosti práce. Připravuje plány a rozpočty školní jídelny, sestavuje s vedoucí kuchařkou jídelní lístek, dbá na zajištění určených výživových norem, zajišťuje objednávky a nákup potravin, odpovídá za dodržování finančního limitu norem ve stravování a přísné dodržování spotřebních norem. Zajišťuje a organizuje také smluvní prodej obědů a vede knihu inspekčních záznamů. Kuchařky připravují pokrmy a odpovídají za správné technologické postupy a dodržování hygienických zásad, odpovídají za správné normování stravy podle jednotlivých věkových kategorií (Ochmanský, 2010).

Zvláštní postavení ve školní organizaci má správce informačních a komunikačních technologií, jehož pracovní náplní je správa počítačové sítě v učebnách výpočetní techniky a správa ostatních školních počítačů. Je odpovědný za instalace programového vybavení, antivirovou kontrolu počítačů, dále pak tvorba a aktualizace internetových stránek a ICT plánu, odpovídá za upgrady softwaru a v rámci možností hardwaru počítačů nejen v učebnách výpočetní techniky, ale i v ostatních prostorách školy. Školy totiž nemají dostatek finančních zdrojů na to, aby mohly důsledně dodržovat profesní specializaci svých pracovníků, proto tuto funkci většinou vykonává pedagog vyučující informatiku. Z toho tedy vyplývá, že tento potom pracuje na plný úvazek jako učitel a půl úvazku jako provozní pracovník.

Počet nepedagogických pracovníků je stanoven normativně, což znamená, že MŠMT stanovuje tzv. republikové normativy jako výši výdajů připadajících na vzdělávání a školské služby pro jednotlivce (dítě, žák) na kalendářní rok. (Normativ tak v našem případě představuje stanovenou finanční částku, která je přidělována na žáka konkrétní školy). Můžeme tedy říci, že počet nepedagogických pracovníků ve školách se odvíjí od celkového počtu žáků daného typu základní školy a představuje asi jednu třetinu všech zaměstnanců školy (Prášilová, 2006).

1.4 Žáci základní školy

Tématem této bakalářské práce jsou především žáci druhého stupně základních škol. „*Dostáváme se tak do období, které je snad ze všech vývojových stádií života nejdramatičtější a biodromálně nejzajímavější. Období mezi jedenáctým až patnáctým rokem označujeme jako pubescenci.*“ (Říčan, 1989, s. 181)

Toto období je plně dramatického vývoje, kdy je jedinec nejprve plně závislý na péči dospělých. V tomto období probíhá hledání a nalézání celoživotní hodnotové orientace a samozřejmě i hledání postavení mezi ostatními lidmi ve společnosti.

Osobnostní vývoj žáků

Toto období je charakterizováno různě. Průcha (2009, s. 236) definuje pubescenci, pubertu jako „*věkové období dospívání.*“ Podle psychologického přístupu je toto věkové období označováno pojmem adolescence. Z pohledu pedagogicko-psychologického přístupu je rozlišováno období prepubescence (11 – 13 let). Tato věková skupina představuje nejbouřlivější období ve vývoji jedince. Člověk se nerovnoměrně vyvíjí, jak po anatomicko-fyziologické stránce, tak i intelektově, emocionálně i sociálně. Jedinec se snaží vymanit ze závislosti na autoritách, proto jsou u nich častější konflikty s rodiči, učiteli, vychovateli. Snaží se vyvzdorovat větší samostatnost a myšlenkovou i sociální volnost. V tomto období je největším rizikem sklon k nekonformním hnutím, asociálním činnostem, k experimentování s psychotropními látkami. Pediatrický přístup kombinuje oba předchozí termíny a používá označení adolescence pro celé věkové období dospívání, výraz puberta uvádí pouze pro hormonálně podmíněný proces fyzického zrání a růstu (Říčan, 1989).

Charakteristikou puberty nebo dospívání jsou nejen tělesné změny, které souvisí s pohlavním dospíváním, ale zvláště pak změny duševní. Zvyšuje se aktivita dospívajícího jedince, je zjevná rozkolísanost, nevyrovnanost, objevuje se přeceňování vlastních sil, postoje k sociálnímu prostředí jsou doprovázeny projevy prchlivosti, vzdorovitosti, zvýšené citlivosti apod. Naopak toto věkové období přináší řadu pozitivních vlastností, jako je smysl pro spravedlnost, hledání svého místa ve společnosti, kolektivní cítění, snaha o samostatnost, nezištná pomoc druhým apod. (Kuric, 1986).

Podle Vágnerové (2005, s. 238) je „*dospívání zvláště fází rozvoje identity, to znamená, že se významně mění a rozvíjí sebepojetí.*“

Kohoutek (2003, s. 59) pak uvádí, že *„puberta je tedy především jakýmsi měřítkem správnosti, zkušebním kamenem dřívější výchovy, přičemž však nesmíme opomíjet sklony a povahové rysy zděděné, vrozené a získané na základě poškození mozku, neboť ne každý povahový rys je důsledkem výchovy.“*

Pohled na současné žáky ZŠ

Žák má ve škole exkluzivní postavení, neboť všichni učitelé, ředitel, administrativní pracovníci, školníci, kuchařky, ale také budovy nebo třeba učebnice jsou tu kvůli němu a jeho vzdělávání. Avšak všichni okolo něho mnohem lépe vědí než on, co je pro něho dobré. Z toho pak vyplývají jistá specifika jeho role.

Chování a rozhodování žáků je velmi složitým a komplikovaným procesem, který ovlivňují jednak faktory vnitřní (psychické založení žáka – potřeby žáka, motivace, osobnost, vnímání, učení, postoje) a faktory vnější (demografické faktory – věk, pohlaví, úroveň vzdělání, sociální třída, bydliště atd.). Všechny tyto vlivy se mimo jiné projevují i v jejich hodnotové orientaci a životních cílech mladých lidí. Jejich poznání a pochopení tak může vést k lepšímu porozumění chování našich žáků a jejich motivaci. Bohužel se také nedá tvrdit, že by naši žáci chodili do škol nadšením bez sebe. Straková a kol. (in Čapek, 2010, s. 158 – 159) uvádí, že *„výzkumy opakovaně prokázaly negativní vztah českých žáků ke škole a výuce.“* Výsledky dále ukazují, že postoje nejsou tak zlé u dívek, ale zejména u chlapců se objevují žáci, kteří se ve škole nudí a už nyní nechodí do školy rádi. Dochází k poklesu motivovanosti a žáci tak do školy chodí už jen kvůli svým kamarádům a výuka a učitelé jsou v ní spíše na obtíž. Kde se tedy stala chyba? Chyba není v tom, co se obecně tvrdí, že žáci jsou „horší“. Jistě, jsou jiní, méně čtou, zato jsou technicky vyspělejší. Kohoutek (in Čapek, 2010, s. 159) píše: *„Čeští žáci jsou podle zkušeností učitelů volnější, svobodnější ve svých výrazových projevech, otevřenější, živější, více si během komunikace s dospělými dovolí, někteří jsou dokonce až verbálně agresivní, ale brachiální agresivita bývá v České republice zatím výjimečná.“* Současní žáci se od žáků základních škol v minulosti liší zejména tím, že jsou asertivnější a expresivnější. V minulosti byly žáci spíše přízpůsobivější, ale zase méně expresivní. Přesto však můžeme konstatovat, že většina dnešních žáků autoritu svých učitelů respektuje (Čapek, 2010, s. 159).

Grecmanová (2003, s. 176) také konstatuje, že *„postavení dnešních dětí a mládeže ve společnosti je velice obtížné. Proměny tohoto věkového období je pro mnohé z nich neúnosně překotné.“* Vlivem velkého počtu faktorů také dochází k zániku

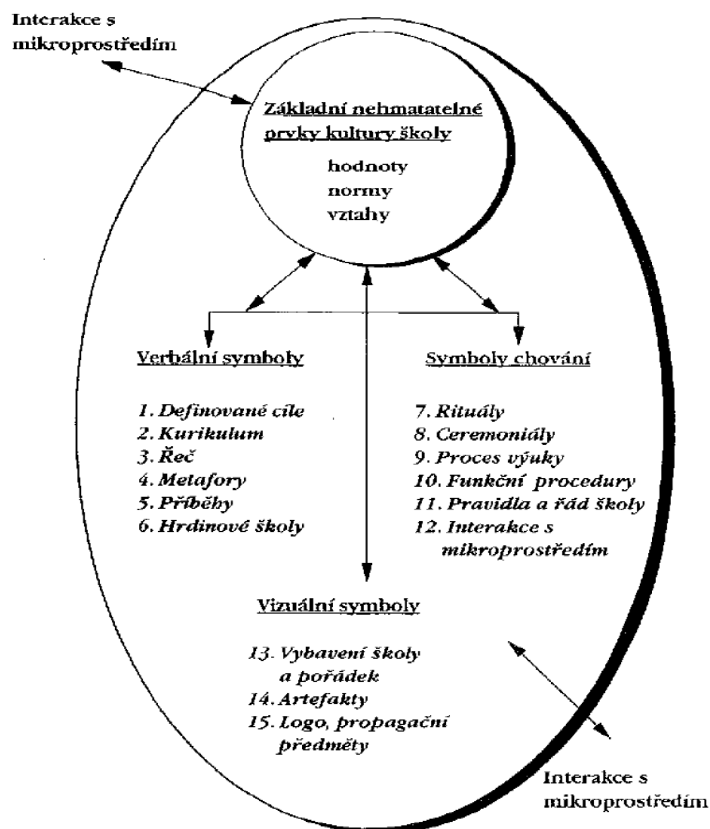
či mizení životních jistot a základní jistotou se tak stává nejistota hodnot, životní perspektivy i postavení ve společnosti (Grecmanová, 2003).

1.5 Kultura školy

Kultura školy je jedním z nejdůležitějších činitelů, kteří ovlivňují vnímanou kvalitu práce školy. Každá škola, malá či velká, nová nebo stará má svou vlastní kulturu. Tato kultura je dána hodnotami, zkušenostmi a normami, které do ní vnáší každá osoba. V kultuře určité školy existují jasně rozpoznatelné vlastnosti, které mohou mít vliv na podstatu a kvalitu dané školy. Jedním ze zásadních a rozhodujících faktorů je kvalita vnitřního prostředí. Vnitřní prostředí školy je velmi zásadní pro utváření kvalitního edukačního prostředí žáků a studentů, tedy takové prostředí, kam žáci chodí rádi, ve kterém se cítí dobře, rádi se zde vzdělávají a které je povzbuzuje ke spolupráci a aktivní účasti na procesu vzdělávání. Vnitřní prostředí školy a zejména pak jeho kvalita je utvářena těmito navzájem propojenými složkami: kulturou školy, mezilidskými vztahy, organizačním modelem školy, kvalitou managementu, materiálním vybavením školy (Světlík, 1996).

Obr. 1 Systém kultury školy znázorňuje dvě kategorie znaků:

- **nehmatatelné, nemateriální stránky kultury**, což jsou všeobecně uznávané a sdílené hodnoty a normy školy,
- **symboly kultury školy** – viditelné znaky, jež se v organizaci školy nacházejí v podobě verbálních symbolů, určitého jednání nebo v podobě vizuálních symbolů.

Obr. 2: Systém kultury školy (Světlík, 1996)

Tyto jednotlivé elementy se nacházejí v každé škole a v podstatě neexistují hranice mezi jednotlivými kategoriemi, které jsou v tomto obrázku uvedené, lze ovšem provést analýzu jednotlivým částí, symbolů. Důležité však je, jaký význam v tomto systému zaujímají a jakou důležitost jim přiřkládají příslušníci kolektivu školy, jaký je základ vztahů mezi těmito znaky a jaký má vliv každý z nich na to, jak se daná škola rozvíjí a v neposlední řadě také jejich vliv a dopad na žáky a studenty (Světlík, 1996).

2 Některé faktory ovlivňující hodnoty dětí a mládeže

Každý člověk přichází na svět jako nepopsaný list papíru, jako biologické individuum, které se stává osobností prostřednictvím procesu socializace. Jedná se o celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování, základní kulturní normy, pokračuje osvojováním jazyka a vpravováním se do různých sociálních rolí, tj. způsobů chování, které společenské prostředí od jedince očekává z hlediska věku, pohlaví a společenského postavení. Na procesu socializace se podílejí různé socializační faktory, resp. činitelé. Socializace se uskutečňuje především v rodině, ve škole a jiných výchovně-vzdělávacích institucích, dále pak ve skupině vrstevníků a přátel nebo prostřednictvím masmédií a práce. Výrazným způsobem se na ní také podílejí veškeré vlivy prostředí a samozřejmě výchova. Kraus (2008) zařazuje mezi tyto činitele také genotyp, který představuje soubor vlastností, jež člověk získává okamžikem početí. Jedná se o soubor znaků, kterými se člověk projevuje v daném období svého vývoje.

2.1 Socializace jedince

Socializací chápeme proces postupné proměny biologické bytosti v bytost společenskou. Jedná se o postupné začleňování člověka do života společnosti, v níž žije. Je považována za proces aktivního přizpůsobování člověka společenskému systému. Podle Krause (2008, s. 59) je *„člověk na tuto celoživotní cestu geneticky vybaven. Má určitou dispozici, která se v sociálním prostředí rozvíjí v sociabilitu, tedy schopnost navazovat kontakty vztahy s druhými lidmi, přebírat různé role, napodobovat různé vzory, osvojovat si různé poznatky, tedy schopnost sociálně se učit.“*

Z hlediska psychologie lze termín *„socializace osobnosti definovat jako proces utváření a vývoje osobnosti působením sociálních vlivů a jeho vlastních aktivit, kterými na tyto sociální vlivy odpovídá: vyrovnává se s nimi, podléhá jim, či je tvořivě zvládá.“* (Helus, 2007, s. 71)

Podle Ondrejkooviče (in Kraus, 2009, s. 16) je socializace nejen společenským jevem, ale také společenským mechanismem *„na udržování kontinuity v kulturně-společenském vývoji lidstva, a to odevzdáním poznatků z generace na generaci, na obohacování kulturního dědictví předcházejících generací a vznik nových kulturně-společenských hodnot lidstva.“*

Jak už bylo uvedeno, je socializace celoživotním procesem, který však neprobíhá po celou dobu stejnoměrně, ale mění se. A to jak po formální stránce, tak i ve své intenzitě. Kraus (2001, s. 55) uvádí, že v průběhu socializace se objevuje jistá asymetričnost. *„V prvním období převládá tlak společnosti a víceméně „pasivní“ adaptace jedince změnou ve vlastní struktuře osobnosti. Ve druhém období vzrůstá „aktivní podíl“ zásahy do sociálního celku, jímž jedinec působí na adaptaci sociálního celku vůči svým potřebám, hodnotám a normám a vzrůstá podíl vlastní interiorizace sociálních norem.“*

Tuto asymetričnost také vyjadřují určité fáze, které uvádějí Emmerová a Hroncová (in Kraus, 2009). První fáze je označována jako **přípravná** a dochází v ní k osvojování základní komunikačního prostředku, jazyka. Dále pak k zvnitřnění společenských hodnot a norem, k osvojování si kulturního dědictví a k přejímání základních společenských rolí. Ve druhé fázi – **realizační** se jedná o postupné přejímání a plnění společenských rolí, a také k sociálnímu zrání.

Průběh socializace také můžeme rozdělit podle Ondrejčkoviče na fázi sociability, kdy dochází k utváření základů osobnosti, což se odehrává především v rodině. Dále fázi personalizace, ve které se jedinec učí prvním základním rolím a dochází k formování vlastního „já“. Následuje fáze profesionální orientace, kdy se rozšiřuje oblast socializačních činitelů a nastává příprava na povolání. Fáze společenské angažovanosti je poslední fází, kde se jedná o plné začlenění do společnosti ve všech oblastech.

Hovoříme-li o socializaci jako o procesu, který probíhá po celý život, probíhá v těchto trajektoriích: rodinné, profesní, společenské aktivity.

V neposlední řadě můžeme socializační proces rozdělit z hlediska sociologie do čtyř životních období, kterými jsou dětství, mládí, dospělost a stáří (Kraus, 2009).

2.2 Výchova jako součást socializace

„Dnešní děti milují přepych; jsou nevychované; pohrdají autoritami; neváží si starších... Ve svém domě nejsou služebníky, ale tyrany... Odporují rodičům...a tyranizují učitele.“ Sokrates, 390 př. Kr.

Výchova je součástí socializace a tvoří její těžiště. Oba tyto procesy však mají odlišný charakter. Socializace je nezáměrný a nahodile probíhající proces, který se

uskutečňuje nahodile po celý život jedince. Člověk se tak postupně začleňuje do společnosti prostřednictvím nápodoby a interakce s vnějším prostředím. Výchovou se naopak rozumí záměrný a cílevědomý proces, který probíhá na pozadí socializace. Někdy se o ní hovoří jako o **záměrné socializaci** (Kraus, 2009). Podle Bakošové (2008, s. 51) můžeme výchovu chápat jako *„plánovité, cílevědomé a záměrné působení zaměřené na tvorbu hodnotových postojů, mravné jednání a přesvědčení. Smyslem výchovy má být kultivovaná bytost otevřená problémům současné civilizace.“* O výchově také můžeme hovořit jako o regulátoru, řídicím procesu, který má za úkol do jisté míry proces socializace usměrnit tak, aby byl co nejvíce v souladu s výchovnými cíli. Jedná se o dynamický proces vědomé a řízené socializace, jež zahrnuje veškeré činnosti utvářející člověka pro život v dané společnosti. Výchovu můžeme považovat za těžiště socializace, neboť usnadňuje vrůstání člověka do společnosti. Toto zespolečňování urychluje a usnadňuje a člověk tak jejím prostřednictvím snáze přebírá společenské zkušenosti a postupně přejímá postoje a vlastnosti důležité pro život ve společnosti. Musíme také uvést, že důležitou roli při začleňování jedince do společnosti sehrává jeho vlastní aktivita. V tomto smyslu je člověk nejen objektem výchovy, ale zároveň subjektem vlastního vývoje a společenského dění. Z pohledu sociální pedagogiky v souvislosti s výchovou lze dodat, že propaguje výchovné metody a postupy, které působí přirozeně a nedirektivně (Kraus, 2009, s. 18 – 19). O vztahu výchovy a sociální pedagogiky pojednává také Bakošová (2008, s. 51), když uvádí, že *„výchova v novém století může přežít jako pomoc. Podle sociální pedagogiky má výchova provázet dítě životem tak, aby se stalo člověkem, aby umělo plnohodnotně prožít život.“* Základem správné výchovy je vychovávat „celého“ člověka tak, aby byly propojeny mysl i srdce (Bakošová, 2008).

Jak už bylo uvedeno, tak socializace jedince je proces, který probíhá v průběhu života, a to živelně, nahodile a odehrává se vždy v nějakém prostředí. V řadě definic se uvádí, že životní prostředí má velký podíl na kvalitě života člověka. V tomto prostředí, v němž žije, pracuje, vychovává se a vzdělává se, působí řada činitelů, kteří umožňují žít, vyvíjet se a rozmnožovat. Vedle základních přírodních faktorů (atmosféra, půda, vodstvo, fauna, flora) existují i podmínky kulturní a společenské. Kraus (2001, s. 99) uvádí, že *„prostředí člověka zahrnuje vedle hmotných předmětů nezbytné vztahy, tedy vedle materiálního systému duchovní systém, tj. prvky jako věda, umění, morálka ap.“*

Jedním ze základních předpokladů harmonického vztahu k prostředí je schopnost jedince přizpůsobit se sociálnímu prostředí, adaptovat se. Základem adaptace

je, aby jedinec dokázal přijímat podněty a přizpůsobovat se podmínkám, které na něho působí prostřednictvím své aktivity a činnosti. Chce tak měnit, vytvářet – tedy si také přizpůsobovat prostředí sobě. Vedle adaptace existuje proces adjustace, což je proces přizpůsobování se společenskému prostředí aktivním zasahováním na jedné straně a přejímáním, na straně druhé (Řezáč, 1998).

V různých úvahách o prostředí existují jednotlivá dělení a typy prostředí. Jednotlivá kritéria klasifikace prostředí jsou v naší pedagogice uváděna v odborných publikacích např. O. Balážem a M. Přadkou. M. Přadka (in Střelec, 1998, s. 174) ve své knize *„Vybrané problémy vztahu výchovy a prostředí“* charakterizuje pět základních kritérií dělení prostředí: *„podle velikosti a rozsahu prostředí (sem patří makroprostředí, mezzoprostředí a mikroprostředí – na základě velikosti sociálních skupin), podle typu aktivit člověka (prostředí pracovní, mimopracovní, vzdělávací, sportovní apod.), podle organizovanosti prostředí (skupiny společensky organizované a institucionalizované, skupiny neorganizované a nezařazené), podle území a teritoria (používá se v kombinaci s jiným kritériem), podle určitého charakteristického znaku uplatněného na skupiny obyvatel (např. rodiče, děti I. stupně základní školy – věk rodičů, příjem, profese apod.).“*

V současné době jsou však stále více propagována pedagogická zkoumání přirozených prostředí výchovy, k nimž patří zejména rodinné, školní, skupinové, lokální a pracovní prostředí (Střelec, 1998).

2.3 Rodina jako výchovný a socializační činitel

Socializaci člověka nemůžeme chápat pouze jako jeho začleňování do společensko-kulturního systému společnosti, ale musíme se také zabývat jeho mezilidskými vztahy, skrze něž jedinec vstupuje také do dynamiky individuálních, osobních procesů. Tyto mezilidské vztahy se tvoří zvláště v malých sociálních skupinách, které tvoří uzavřený společenský organismus, a který svým osobitým způsobem zpracovává vlivy okolního kulturního prostředí. Malé sociální skupiny na základě osobních vlastností a stylů soužití svých členů reagují na širší společnost. Lze tedy tvrdit, že tyto malé sociální skupiny jsou to nejtěsnější, primární prostředí socializačního procesu, skrze něž jsou společnost a svět dávány do intimního, bezprostředního vztahu se socializujícím se jedincem. *„Prvním přirozeným socializačním prostředím dítěte je rodina.“* (Šimíčková, 2004, s. 46 – 47)

Rodina je předmětem zájmu řady věd: sociologie, pedagogiky, psychologie, filozofie, etnologie, práva, ekonomie, medicíny.

Dnes se běžně uvádí, že rodina vystupuje „*jako společně žijící malá sociální skupina lidí spojená pokrevními svazky a úzkými citovými vazbami.*“ (Kraus, 2001, s. 78). V průběhu historického vývoje se však struktura rodiny změnila. Rodinu v dnešní době je tak možné definovat jako „*institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby.*“ Za základ rodiny je považován dyadický pár – muž a žena, kdy se jedná buď o manželství či partnerství (Kraus, 2001).

Z hlediska socializace je rodina nejvýznamnější součástí společenské struktury, která člověka provází nebo se ho alespoň dotýká ve všech částech jeho života. Řezáč (1998) chápe rodinu jako ojedinělý typ sociální skupiny, která poskytuje v podstatě nenahraditelné klima a prostředí pro sebezvoje jedince. Zásadní význam pro člena rodiny má především způsob života rodiny. Ten obsahuje modely, vzory chování a jednání a zároveň je i souhrnem interakcí, v nichž dochází k proměnám sociálních rysů osobnosti a jejich stabilizaci. Do těchto rodinných interakcí patří struktura vztahů, sebezvoje rodiny, míra svébytnosti, autonomie a zároveň otevřenosti vůči vnějším kulturním vlivům a styl vedení a výchovy.

Celá řada vědních oborů se zabývá různými stránkami života rodiny. Patří sem např. sociologie rodiny, demografie, sociální pedagogika, sociální psychologie, rodinná pedagogika, rodinné právo a další. Funkce rodiny tak stojí v popředí zkoumání sociologie rodiny. Rodinné funkce jsou většinou chápány jako úkoly, které má rodina plnit jednak vůči svým členům, ale také ve vztahu ke společnosti (Střelec, 1998).

V průběhu vývoje společnosti došlo v rodinných funkcích k řadě změn. Některé se obsahově mění, jiné ztrácejí svůj původní význam, přetvářejí se, zanikají a jiné zase vznikají nebo se rozšiřují. Podle Paersonse (in Kraus, 2001) způsobila strukturální diferenciaci rodiny přeměnu rozsáhlé rodiny v rodinu „nukleární“, tak že došlo k její funkcionální specializaci. Rodina přišla o některé funkce, ale zachovala si funkci prvotní socializace dětí a emocionálně psychologické stabilizace osobnosti dospělých (Kraus, 2001).

Grecmanová (2003, s. 11) uvádí, že „*za základní funkce rodiny jsou všeobecně považovány funkce ekonomicko-zabezpečovací, biologicko-reprodukční (erotická), výchovná a emocionální.*“, jejichž naplnění je plně závislé na společenských podmínkách a rodinné struktuře. V jiné literatuře je uváděna ještě funkce odpočinku

a regenerace tělesných a duševních sil (Střelec, 1998).

Současný pohled na rodinu

Tvář současné rodiny je poznamenána celou řadou důležitých momentů a skutečností. Obecně se dá současná rodina charakterizovat jako **rodina v krizi**. Dochází k porušení kontinuity mezi generacemi, mezi dětmi a rodiči. Děti se mnohdy stávají lhostejnými k rodinným hodnotám, přestávají uznávat rodičovské hodnoty, liší se v názorech a otázkách životního stylu apod. Dalším znakem je, že některé funkce rodiny převzaly jiné sociální instituce. Rovněž oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu. Stále více se objevují partnerská soužití než legalizovaná manželství. V posledních letech narůstá rozvodovost, a tak se snižuje stabilita rodiny. Mění se i celková struktura rodiny. Klesá nejen počet dětí v rodině, ale omezuje se i vícegenerační soužití, přibývá větší počet osob žijících v jednočlenných domácnostech. V současnosti dochází k řadě změn i v jiných oblastech, jako je rozvoj antikoncepce a plánované rodičovství, prodlužuje se délka života, a tím i trvání rodiny po odchodu dětí. S tím souvisí i to, že se stále více prodlužuje doba, po kterou žijí rodiče s dětmi ve společné domácnosti. K proměnám dochází také v organizaci rodinného cyklu. Rodiči jsou osoby ve vyšším věku a děti se začínají rodit teprve po delší době partnerského či manželského soužití. Tím dochází také k tomu, že prarodiči jsou stále starší osoby, které jsou ale vlivem změn důchodové praxe neustále v pracovním procesu. V neposlední řadě se také zvyšují nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu, roste počet dvoukariérových manželství, z toho tedy vyplývá, že se zkracuje čas strávený s dětmi a ostatními členy rodiny. Vedle nedostatku času také vyvstává problém způsobu jeho trávení, problém kvality času (Kraus, 2001).

2.4 Škola jako socializační instituce

„Budoucnost národa zajišťuje a určuje se výchovou jeho mládeže. Proto otázkám výchovným a školským má prozíravá politika věnovati zvláště bedlivou pozornost. Vzdělanost pokolení odumírajícího předává se výchovou pokolení mladšímu a dává se mu spolu direktiva, jakým směrem jeho kulturní život se má vyvíjeti, aby znamenal pokrok, zdokonalení. V soustavě výchovné zrcadlí se proto všechna kulturní tvářnost určitého národa v určité době.“

F. Drtina (1925)

2.4.1 Škola jako výchovně-vzdělávací instituce

Co je škola? Klást si tuto otázku by bylo velice zbytečné, protože každý z nás školu zná. Do školy chodili jak naše rodiče, tak my i naše děti. Každý z nás má se školou své zkušenosti a nese si v sobě její určitý obraz. Řada lidí považuje školu za samozřejmost, součást běžných povinností každého člověka v období dětství a dospívání. Je jimi chápána jen jako povinnost, část života a místo pro setkávání, méně než prostředí, které slouží k učení, mající osobní smysl a naplňující osobní očekávání (Walterová, 2004).

V současnosti je „škola“ velice širokým pojmem. V odborné literatuře se setkáváme s celou řadou definic. Vágnerová (2005, s. 267) charakterizuje školu jako *„významnou instituci, která umožňuje nejen vzdělávání, ale i rozvoj obecně sociálně požadovaných a ceněných kompetencí i způsobů chování. Jejím prostřednictvím získává dítě předpoklad k dalšímu společenskému uplatnění.“* Pojem škola zahrnuje všechny mikrosociální vlivy jako jsou žáci se specifickými rysy rodinného prostředí, zvláštnosti školní třídy, různé mezilidské vztahy a spolupráce, specifika učitelského sboru i celé konkrétní školy. Podle Heluse (2009, s. 226) je škola předním místem k získávání poznatků a vědomostí, a proto ji definuje jako *„místo komplexní edukační péče – péče usilující o rozvoj osobnosti všech dětí, s respektem k jejich individuálním zvláštnostem a eventuálním vzdělávacím potížím.“* Za jednu z klíčových oblastí z hlediska prosperity je považována oblast lidských zdrojů. Pro tuto oblast jsou stanoveny hlavní cíle, je to vytváření rovných vzdělávacích příležitostí pro všechny, podpora motivace k celoživotnímu učení a zajištění kvalitního vzdělávání, jež povede k osvojení kompetencí nezbytných pro osobní, občanský a pracovní život (Štíelec, 2002).

Škola je institucí a zařízením s mnoha funkcemi. Havlík a Koř'a (2002, s. 98) hovoří o těchto funkcích školy: *„o funkci výchovné, vzdělávací, kvalifikační, integrační a funkci selektivní. K těmto základním funkcím můžeme dále přiřadit ještě funkce speciální jako je funkce ochranná, resocializační či nápravná.“*

2.4.2 Klima školy

Co je to školní klima? V odborné literatuře je skutečný obsah tohoto pojmu chápán jako školní atmosféra, sociální nálada, školní svět, školní život nebo emocionální tón, školní etos, kultura či duch školy.

Najít výstižnou definici uvedeného termínu je však velmi obtížné, neboť klima určité školy závisí na specifické situaci konkrétní školy a toto klima nevzniká samo

o sobě, ale vytváří se dlouhodobě.

Čapek (2010, s. 134) uvádí, že *„klima školy je souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení účastníků vzdělávání v dané škole, které se týká všech aspektů vzdělávání. Patří do něho jejich vzájemná komunikace a sociální vztahy, stejně tak jejich vnímání prostředí, prožitky a emoce a další sociální a psychické procesy, které děje v této škole vyvolávají.“*

Podle Mareše (in Čapek, 2010, s. 135) jsou *„účastníky především žáci či studenti a pedagogický sbor jako hlavní tvůrci a konzumenti klimatu.“* Klima školy však ovlivňují také svou ochotou či neochotou nepedagogičtí pracovníci školy (administrativní pracovníci, školník, údržbář, kuchařky, uklízečky apod.) a samozřejmě do něho zasahují ať přímo nebo zprostředkovaně také rodiče žáků, pracovníci správy a místní samosprávy (Čapek, 2010).

Grecmanová (in Čapek, 2010, s. 135 - 136) popisuje klima školy jako *„specifický projev života, který obsahuje celkovou kvalitu prostředí uvnitř školy s ekologickými, společenskými, sociálními a kulturními dimenzemi.“* Dále také uvádí, že *„z pohledu žáků vzniká pozitivní klima ve škole, ve které je umožněno samostatné a objevné učení se, z něhož má žák radost.“* Jsou kladeny požadavky, které odpovídají individuálním zvláštnostem každého žáka, a je podporován rozvoj jeho osobnosti. Žák má tak jistotu, že bude akceptován a může zažít úspěch. Život ve škole je dobře organizován a žák má možnost podílet se na tvorbě školy, jako prostředí, které chápe jako svůj životní prostor a jako takovou školu vnímá. Podle učitelů může pozitivní klima vzniknout jen v takové škole, kde učitel rád pracuje a spolupracuje se žáky, rodiči i kolegy. Z hlediska veřejnosti má pozitivní klima připravit děti k úspěšnému zapojení do pracovní sféry, ke svéprávné a zodpovědné účasti na společenském životě.

Jestliže existují školy s pozitivním klimatem, mohou se tedy vyskytovat i školy, kde je jejich školní klima negativní. To nepříznivě ovlivňuje dění ve škole a může vést v konečných důsledcích až ke ztrátě motivace, ke špatným výsledkům, nebo v nejkrajnějším případě dokonce k neurózám nebo jiným zdravotním obtížím žáků (Čapek, 2010).

3 Životní styl mládeže a jeho utváření

Pojem životní styl je velice obtížné přesně definovat. Je velmi složitý a komplikovaný. Můžeme ho chápat jako „*souhrn životních forem, které jedinec aktivně prosazuje*“, jak to uvádí Bakalář (in Pávková, 2002, s. 28). Zahrnuje jednak vnitřní motivaci a potom také hodnotovou orientaci člověka, která se projevuje v jeho chování i ve způsobu využívání a ovlivňování materiálních i sociálních životních podmínek. Všechny tyto skutečnosti lze hodnotit mimo jiné i z hlediska volného času a hospodaření s ním. Můžeme říci, že jedním ze základních ukazatelů životního stylu je i způsob využívání volného času.

Součástí životního stylu je také individuální systém hodnot, který se tvoří pomocí životních podmínek a vlastní aktivitou jedince. Z pohledu volného času členíme lidi podle toho, jakou hodnotu volnému času přisuzují. Z obecného hlediska lze na životní styl nahlížet jako na konzistentní projev lidské individuality, který je spojen s tím, jak člověk strukturuje svůj čas a jakými činnostmi jej naplňuje (Pávková, 2002, s. 29).

3.1 Životní styl

Životní styl je považován za jeden z rozhodujících faktorů, které ovlivňují kvalitu života. Utváří se v průběhu života tím, že se člověk dostává do interakce s prostředím, je projevem lidské osobnosti, kde se potkávají a prolínají vlivy výchovy, sociálního prostředí, ekonomických podmínek, kulturních zvyklostí a jiné další. Svůj podíl sehrávají také vrozené dispozice a vlastnosti člověka. Tím, že se v průběhu času mění potřeby člověka a rovněž dochází ke změnám prostředí, je životní styl proměnlivý v čase. Do životního stylu se samozřejmě prolíná veškerý kulturní a historický vývoj společnosti (Slepičková, 2000, s. 37).

Slepičková (2005, s. 37) charakterizuje „*životní styl jako paletu prakticky všech lidských aktivit o myšlení, přes chování až po jednání a to takových, které zaujmají v životě trvalejší místo, většinou se opakují, jsou typické a předvídatelné. Nejčastěji se posuzuje podle názorů, postojů a chování.*“

Průcha (2009, s. 390) v Pedagogickém slovníku popisuje, že životní styl je „*typický způsob uspořádání činností, jednání lidí, vztahů, vědomí hodnot, norem a věcného prostředí ve společnosti, které je integrací životních způsobů jedinců.*“

V souvislosti s životním stylem hovoříme o životním způsobu, kdy se jedná

o ustálenou formu života u jedince a malé sociální skupiny v daném životním období. Je charakterizován zvyklostmi, povahou vykonávaných činností, módou, typem používaných postupů, délkou času, který je věnován určitým činnostem, způsoby mezilidské komunikace. Životní způsob rodiny rovněž ovlivňuje postoje dětí ke škole a vzdělávání a současně také průběh a výsledky edukačního procesu (Průcha, 2009).

Mohapl (in Kraus, 2001, s. 153) hovoří o tom, že životní styl se týká spíše jednotlivců a tento termín charakterizuje jako „*soubor názorů, postojů, temperamentových vlastností a návyků, které mají trvalý ráz a jsou pro každého individuálně specifické – vystihují osobitost chování.*“

Můžeme tak konstatovat, že každý člověk má svůj specifický způsob života a takový životní styl, který úzce souvisí s tím, co by člověk ve svém životě rád uskutečňoval. Jeho součástí jsou tedy i hodnoty a ideály, promítají se do něho i jeho životní plány a soubory cílů, kterých by chtěl jedinec svou činností dosáhnout. S tím také souvisí problematika hodnocení každého člověka, které je ovlivněno zvyklostmi, mravy, normami určité společnosti, subkultury, v níž žije. Na základě těchto a dalších vnějších činitelů si člověk vytváří v průběhu celého života svou hodnotovou orientaci (Kraus, 2001).

3.2 Hodnoty a hodnotová orientace

„Hodnota je to, k čemu se směřuje.“

(Kučerová Stanislava)

„Zahlédnout a postřehnout hodnoty – to člověka obohacuje.“

(V. E. Frankl)

Křivohlavý (1994, s. 35) ve svém díle uvádí, že „*jsou hodnoty a hodnoty.*“ Hodnoty v našem osobním životě jsou velice úzce spjaty s filozofií, neboť nám jde v první řadě o smysluplnost života. Filozofie hovoří také o rozdílech hodnot „mítí“ (vlastnit dům, auto) a „býti“ (býti statečným člověkem).

V souvislosti se smysluplným zaměřením života definuje Frankl (in Křivohlavý, 1994) tři okruhy hodnot. **Zážitkové hodnoty**, kam patří například láska. Tyto hodnoty se netýkají pouze lidí, týkají se všeho, co v nás probouzí kladné emoce. Jsou to tedy i umělecké zážitky, hudba, zpěv. Jedná se o tzv. estetické hodnoty, které obohacují náš život. Druhou kategorií tvoří **hodnoty, které si vytváříme sami svou vlastní činností**. Podstatou těchto hodnot je, že se uplatňuje naše vlastní aktivita, jsou to různé tvořivé činnosti (úprava zahrady, bytu). Další skupinou jsou **hodnoty postojové**. S těmito

hodnotami se setkáváme nejčastěji u lidí nemocných nebo zdravotně postižených, kdy tyto lidé bojují ze všech sil a dovedou přijmout svůj „osud“.

Kučerová (1996, s. 46) uvádí, že „*všeobecný konsensus mezi lidmi si zaslouží všelidské hodnoty jako humanismus, demokracie, nezadatelných práv a svobod. Z hlediska současného stavu a potřeb teorie a praxe je žádoucí propojit jak filosofickou koncepci hodnot, tak výsledky psychologického a sociologického výzkumu hodnot současného člověka, současné mládeže.*“ (Kučerová, 1996, s. 46)

Hodnoty tak nejsou pouze to, co člověk potřebuje k životu, z čeho má pouze nějaký užitek, ale máme na mysli i to, čeho si vážíme, co obdivujeme, co cítíme, i to, co milujeme. Z toho tedy vyplývá, že každý člověk má své hodnoty, které jsou mu vlastní a také každá skupina či společnost se svým výběrem liší. Můžeme tedy konstatovat, že všechny národy, společnosti, kluby, organizace, společenské skupiny, rodiny se navzájem integrují a odlišují od ostatních tím, co považují za důležité a chtěné, tedy svými hodnotovými orientacemi, postoji, přesvědčením, programy apod.

Systémem hodnot, který vyjadřuje výběrový vztah jedince nebo skupiny k přírodě a společnosti reflektujících především v sociálních činnostech jedince nebo skupiny, jejich postavení a vývoj v určité historicky a třídně určené společnosti se nazývá **hodnotová orientace**. Začíná se utvářet dříve než světový názor a je závěrečnou fází socializace, ale také individualizace jedince. Utváří se postupně již v dětství a dospívání. Hodnotová orientace je vrcholem motivační sféry, její utváření navazuje na potřeby, zájmy a hodnoty. Jedinec se průběžně učí uspokojovat své potřeby v rámci společenských norem, vzniká u něho široký okruh zájmů a interiorizuje společenské hodnoty. Existuje celá řada faktorů, které ji ovlivňují. Patří sem například osobnost, věk, naplnění potřeb, jak fyziologických, tak psychologických, sociální pozice, materiální zabezpečení, příslušnost ke skupině a její normy, významné politické a historické události, stupeň rozvoje a samozřejmě i úroveň sociokulturního prostředí, v němž člověk žije (Sak, 1985).

Mladá generace je považována za hlavní subjekt změn hodnotového systému společnosti. Proto je také rozbor a zjištění hodnotové orientace mládeže důležité, protože vypovídá o aktuálně utvářeném systému společnosti. Hodnotový systém současného mladého člověka je utvářen ve velmi složitých podmínkách. Společnost působí na jedince určitými faktory, které mají různý vliv na tento hodnotový systém. Nelze přeceňovat vliv hodnotového systému na jednání, neboť mezi hodnotou a chováním není taková závislost, která by vyvozovala z hodnoty určité jednání

a naopak. Jedince neovlivňuje pouze jediná hodnota, ale vliv má především strukturovaný systém hodnot. Rovněž souvisí s danou konkrétní situací (Sak, 2004).

Vznik i změny hierarchie hodnot závisí na různých faktorech, kterými jsou například věk, vzdělání, výchova, školení, profese, rodina, inteligence apod. Životní styl a činnost člověka udává hodnotová orientace, jež představuje smysl jednání, a v ní zahrnutý cíl. Hodnotová orientace se tak uskutečňuje výběrem možných cílů a prostředků, které vedou k jejich dosažení. Jedná se o soubor názorů a postojů k různým skutečnostem, které jsou pro člověka určitou hodnotou. Jak uvádí Kohoutek (1998, s. 61) jsou to „*hodnoty související se zajištěním člověka jako živé bytosti (zdraví, pohoda, strava apod.), dále hodnoty související s rozvojem člověka jako osobnosti, s jeho seberealizací, a hodnoty související s rozvojem člověka jako člena širšího společenství.*“

3.3 Volný čas

„*Výraz volný čas má krásný zvuk. Vyvolává velmi příjemné představy. Modrý, hluboký prostor, bílá křídla ptáků, svoboda pohybu, poklid.*“ (Pávková, 2002, s. 9)

V průběhu 19. a 20. století a následně i dnes představuje volný čas významnou dimenzi života každého člověka a zvláště dětí. Volný čas lze posuzovat z mnoha pohledů, jedná se o pohled pedagogický, pedagogicko-psychologický, ekonomický, sociologický, sociálně-psychologický, zdravotně-hygienický, pohled ekonomický či politický, přičemž tyto jednotlivé pohledy se prolínají, a nelze je tak posuzovat odděleně. Veškerý volný čas je ve své podstatě propojen s určitým druhem společnosti, kterému odpovídají určité hodnoty, instituce, vzorce chování a sociální mechanismy, které jsou spojovány s trávením volného času (Pávková, 2002).

Sak (2004, s. 59) udává, že „*za volný čas je podle sociologických kritérií považován čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost. Jedná se o tu část mimopracovního, mimoškolního času, která zbude po zabezpečení individuálních a rodinných, existenčních a biologických potřeb.*“

Volný čas a aktivity s ním spojené utvářejí zásadní část v našem životě a veškeré tyto skutečnosti můžeme posuzovat, jak z hlediska volného času, tak i jeho efektivního využívání. Domnívám se, že současný volný čas a především pak rodinný volný čas se stále více dostává do popředí hodnotových žebříčků. Způsob života ve volném čase je považován za jeden z nejdůležitějších ukazatelů životního stylu a je významnou

hodnotou, které každý z nás přikládá různý význam. (Pávková, 2002).

V literatuře se setkáváme s řadou definic a vymezení pojmu „volný čas“. Každý člověk si pod tímto pojmem představuje něco jiného. Někdo za volný čas považuje odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti. Jiný zase vzdělávání nebo třeba společensky prospěšnou činnost. Především podle dětí do volného času nepatří školní vyučování, příprava do školy, dále činnosti spojené s hygienou, péčí o svůj zevnějšek a samozřejmě povinnosti týkající se rodiny a domácnosti (Pávková, 2002).

Volný čas a jeho způsob trávení je do značné míry ovlivněn řadou faktorů, které mohou velmi výrazně působit na jedince a způsob hospodaření s volným časem. Základem dobře tráveného volného času je především rodina, popřípadě dědičné faktory. Děti obvykle napodobují své rodiče, přejímají jejich styl života a tak i způsob trávení volného času. Vliv rodiny, rodičů nebo sourozenců je značný a působí silně a dlouhodobě. Dále sem patří i další vlivy jako jsou škola, učitelé, vrstevníci, hromadné sdělovací prostředky, literatura a instituce. V neposlední řadě je také důležitým vlivem prostředí, v němž se volný čas odehrává. Toto prostředí může být různorodé, může to být domov, škola nebo různé společenské organizace, kluby, kroužky. Většina dětí však dnes tráví volné chvíle venku, na ulici, často bez dozoru, nebo dokonce i bez zájmu dospělých. Z tohoto důvodu se o volném čase mládeže někdy hovoří jako o rizikovém faktoru, a proto by se měla naše společnost snažit zejména o to, aby nějakým způsobem kontrolovala a usměrňovala jejich volný čas. Jedním z možných řešení je i pedagogika volného času, která dává příležitost vést děti a mládež ke správnému využívání volného času, formování zájmů, uspokojování potřeb, k rozvoji specifických schopností a žádoucích vlastností (Pávková, 2002).

3.3.1 Aktivity ve volném čase a jejich struktura

S rozvojem společnosti se také zásadně mění pojetí a obsah volného času. Základem volného času jsou především aktivity, kterým se člověk věnuje. Vycházíme-li z každodenních činností, můžeme tyto aktivity rozdělit do několika kategorií. Kraus (2001, s. 153) tyto aktivity dělí na tyto základní kategorie:

„*Aktivity spojované s prací*“ – patří sem vzdělání, nástup do zaměstnání, přizpůsobení se podmínkám v pracovním procesu, stabilizaci, profesní růst apod.

„*Aktivity zaměřené na rodinu*“ – představují např. výběr partnera, výchovu dětí, utváření rodiny, dále sem patří péče o domácnost.

„*Aktivity zájmové*“ – výběr vlastních zájmů, odpočinek, zábava, relaxace.

„*Aktivity, které spadají do společenského života*“ – jedná se o jakékoliv zapojení do společenského života a občanských vztahů nebo se jedná o funkce v politickém životě.

„*Aktivity týkající se základních biologických a hygienických potřeb.*“ Tyto aktivity můžeme také rozlišit na dvě skupiny podle toho, v jakém čase jsou provozovány. Zda v pracovním nebo mimopracovním. Podle toho se také odvíjí celá časová struktura života (denní, noční, celoživotní).

V oblasti volného času dochází k rozvoji talentu mladého jedince, k naplnění jeho potřeb a zájmů a současně se také snižuje riziko vzniku negativního sociálního zranění. Z ekonomického pohledu je volný čas viděn jako něco zbytečného, podíváme-li se však na volný čas a volnočasové aktivity z hlubšího pohledu, tak můžeme říct, že představují možnost úspory prostředků na následné kriminalitě a narkomanii mládeže. Proto má efektivní a kvalitní využívání volného času také svůj ekonomický význam.

Vycházíme-li ze životního stylu mladého člověka, který u něho převládá, pak můžeme formy volného času členit na **aktivní** a **pasivní**. Aktivní charakter mají především zájmové činnosti, jež jsou zaměřeny na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají tak vždy aktivní charakter, kterým se liší od zábavy a odpočinku. Současně umožňují formovat názory, postoje a přesvědčení jedince. Zájmy vyjadřují vztah člověka k předmětům či jevům, které jsou pro něho důležité, mají pro něho určitý význam. Jsou to tedy různé zájmové kroužky – modelářství, rybářství, vaření, šití, přírodovědný, skaut, hra na hudební nástroj, zpěv apod. (Němec, 2002). Mezi hlavní způsoby aktivního trávení volného času v současné době patří především sport. Jak uvádí Slepíčková (2000) je sport i dnes považován za nejvýraznější fenomén každé společnosti. Podle ní se „*sportem rozumí všechny formy pohybové činnosti, které ať již prostřednictvím organizované účasti či nikoliv, si kladou za cíl projevení či zdokonalení tělesné a psychické kondice, rozvoj společenských vztahů nebo dosažení výsledků v soutěžích na všech úrovních.*“ (Slepíčková, 2000, s. 22)

Duffková (2007) pak konstatuje, že kromě sportovních činností patří mezi aktivní trávení volného času také vzdělávací aktivity, které úzce souvisejí s aktivitami kulturními. Jedná se tedy o individuální sebevzdělávání jako je četba, jazykové kurzy, návštěva kulturních zařízení, kina, divadla, muzea.

Na jedné straně se tak naše děti a mládež zabývají aktivními činnostmi, ale na straně druhé se stále více projevuje mezi mladými lidmi pasivní trávení volného času,

jež je považováno za největší prohřešek dnešní doby. Jak uvádí Sak (2004) je v dnešní době životní styl dětí a mládeže výrazně ovlivněn hromadnými sdělovacími prostředky. Využívání různých masmédií je nedílnou součástí života člověka jak v práci, tak i ve volném čase. Mládež stále častěji ve svém volném čase sleduje televizi, poslouchá hudbu z elektronických médií a samozřejmě nejvíce času prožívá u počítače a zvláště internetu. Pozitivní stránku internetu vidím zejména v tom, že umožňuje rychlou a snadnou komunikaci a také to, že je zde možné nalézt obrovské množství informací ze všech oblastí. Negativní stránkou je, jak uvádí Pávková (2008, s. 34) zvláště to, že *„dětí jsou často konzumenty produktů určených dospělým, což s sebou nese významná rizika pro vývoj jedince.“*

4 Analýza hodnotové orientace žáků ZŠ a názorů nepedagogických pracovníků

Praktická část bakalářské práce má poskytnout zpětnou vazbu o tom, jak jsou teoretické poznatky dané problematiky uplatňované v praxi. Tato kapitola se věnuje vlastnímu výzkumnému šetření v oblasti hodnotové orientace žáků ZŠ a názorů nepedagogických pracovníků na tuto problematiku.

Hodnotová orientace člověka se začíná formovat již od dětství. Na základních školách je nečastěji realizována v rámci výchovy k občanství, kde učitelé pomáhají žákům poznávat a rozvíjet jejich osobní hodnoty. Základní škola se tak stává místem, které se výrazně podílí na formování hodnotové orientace každého člověka.

Jak nepedagogičtí pracovníci vidí současné žáky ZŠ, je uvedeno ve druhé části výzkumného šetření.

4.1 Metodologická východiska

V první teoretické části bakalářské práce bylo cílem prostudovat dostupnou literaturu, která se týká daného tématu a snažit se tak tuto problematiku přiblížit potřebám výzkumu.

Ve druhé praktické části bylo provedeno vlastní výzkumné šetření, kterému předcházela výběr výzkumného prostředí a zkoumaného souboru.

Vlastní výzkum probíhal na 2 městských a 2 venkovských základních školách. Všechny se nacházejí v okrese Blansko. Jedná se o základní školu v Boskovicích, která vznikla sloučením tří základních škol. Tuto školu v současnosti navštěvuje celkem 1130 žáků v 50 třídách. Žáci jsou převážně z Boskovic a okolních vesnic. Druhý stupeň tvoří pět 6. tříd, kde je 121 žáků, šest 7. tříd se 131 žáky, šest 8. tříd se 143 žáky a šest 9. tříd se 127 žáky. Celkem tak druhý stupeň navštěvuje 522 žáků.

Druhou městskou školou je základní škola v Letovicích. V této škole je celkem 692 žáků v 31 třídách, přičemž na druhém stupni jsou čtyři 6. třídy s 92 žáky, čtyři 7. třídy rovněž s 92 žáky, čtyři 8. třídy s 89 žáky a čtyři 9. třídy s 95 žáky. Na této škole je tedy celkem 368 žáků druhého stupně základní školy.

Výzkum byl prováděn ve venkovských školách ve Svitávce, kde bylo v jedné 6. třídě 15 žáků, v jedné 7. třídě 12 žáků, v jedné 8. třídě 12 žáků a v jedné 9. třídě také 12 žáků. Celkem tedy 56 žáků. Poslední zkoumanou školou byla základní škola v Knínicích u Boskovic. Druhý stupeň této základní školy navštěvuje celkem 92 žáků.

Jedná se o 29 žáků v jedné 6. třídě, 15 žáků v jedné 7. třídě, 23 žáků v jedné 8. třídě a 25 žáků v jedné 9. třídě.

Vlastnímu šetření předcházela tzv. pilotážní průzkum, kdy jsem navštívila základní školu v Boskovicích a seznámila se s jejím prostředím. Současně jsem oslovila ředitele základní školy a požádala ho o souhlas s provedením výzkumu. S ostatními řediteli základních škol jsem hovořila telefonicky. Objasnila jsem jim, jaké problematiky se výzkumné šetření týká a jak bude probíhat.

Hypotézy:

Na základě prostudování odborné literatury jsem si k ověření svého tvrzení o trávení volného času a hodnotové orientaci současných žáků základních škol stanovila následující hypotézy:

H1: Žáci 2. stupně základní školy tráví svůj volný čas častěji u počítače než četbou knih.

H2: Žáci 2. stupně základní školy tráví o víkendu stále méně času se svými rodiči než u počítače.

H3: Žáci 2. stupně základní školy mají větší zkušenost s kouřením než s tvrdými drogami.

H4: Žáci 2. stupně základní školy považují duchovní hodnoty (rodinu, přátelství, ...) za více hodnotné než hodnoty materiální (PC, notebook, mobilní telefon, značkové oblečení, ...).

Výběrový soubor:

Jak již vyplývá z názvu bakalářské práce, jsou objektem mého zájmu žáci 2. stupně základních škol. Vzhledem k tomu, že by celý výzkumný vzorek obsahoval velký počet respondentů, což by působilo problémy při zpracování získaných dat, byl náhodným výběrem zvolen reprezentativní vzorek. Z každého ročníku byla vybrána jedna školní třída a z ní 10 žáků, 5 chlapců a 5 dívek. Celkem se výzkumu zúčastnilo 240 žáků.

Použité metody:

V této bakalářské práci byly použity dvě metody. Pro sběr dat byla použita metoda dotazníku (příloha č. 1), která byla využita u žáků 2. stupně základních škol. Tato metoda byla zvolena především z důvodu většího počtu respondentů na školách zařazených do výzkumu. Druhou metodou, která byla v tomto šetření použita, byl rozhovor.

U dotazníkové metody byl zpracován dotazník, který obsahuje 15 položek, z nichž položky č. **1, 2** jsou formálního charakteru a týkají se pohlaví a třídy, kterou respondent navštěvuje. Otázky č. **3, 4** se vztahují ke zjištění počtu sourozenců v rodině a lokalizace prostředí, ve kterém respondent žije. Otázky č. **5, 6, 7, 8** jsou určeny ke zjišťování aktivit, kterými se žáci zabývají ve svém volném čase a doby, kterou jim věnují. Další otázky č. **9, 10, 12, 13, 14, 15** se vztahují ke zkoumanému problému a slouží ke zjištění, jakým způsobem dnešní žáci žijí, jaké mají zkušenosti s některými negativními společenskými jevy, jaké mají vzory, co je pro ně v životě důležité apod. Otázka č. **11** se zabývá hodnotami, které dnešní žáci považují za důležité a které nikoliv, jaký je jejich žebříček hodnot.

V dotazníku se nacházejí otázky, které jsou uzavřené a respondenti si vybírají mezi nabídnutými alternativami. Jedna otázka je otevřená, kde respondenti musí odpovědět vlastními slovy. Dále otázky polouzavřené, kdy respondent nejdříve označí alternativní odpověď, a pak ji může ještě svými slovy rozšířit či vysvětlit.

Zjištěné skutečnosti z dotazníků jsou zpracovány formou tabulek nebo grafů, které doprovází příslušný komentář zjištěných skutečností. Komentáře se především snaží potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy a uvést důvody, které k tomuto jevu mohly přispět. Pro větší přehlednost jsou výsledné grafy rozlišeny barevně.

Roztříděné jednotky souboru jsou rozděleny do různých skupin. Počet jednotek v každé skupině je označován jako absolutní četnost. Procentické vyjádření – relativní četnost je dána poměrem absolutní četnosti ve skupině k celkovému počtu jednotek v souboru.

Metody rozhovoru bylo použito při zkoumání názorů nepedagogických pracovníků na současné žáky 2. stupně základních škol. Rovněž k tomuto šetření byly zpracovány otázky (příloha č. 2), které měly směřovat ke zjištění konkrétních názorů, a to jak z pohledu dospělé populace na děti, tak i z pohledu zaměstnanců školy na žáky.

Předvýzkum:

Před vlastním sběrem dat bylo provedeno předběžné šetření, kterého se zúčastnily děti ve věku 11 – 15 let z blízkého okolí. Cílem předvýzkumu bylo zjistit, zda jsou otázky v dotazníku dostatečně srozumitelné a snadno pochopitelné pro žáky základních škol. Na základě provedeného předvýzkumu byly otázky následně upraveny a doplněny.

Organizace vlastního šetření:

Vlastní výzkum byl zahájen již v listopadu 2010 a pokračoval až do března 2011. V měsících listopad až leden byly zpracovány otázky do dotazníku a bylo provedeno vlastní šetření a sběr dotazníkových dat. Šetření bylo provedeno na základě souhlasu ředitelů jednotlivých základních škol a souhlasu rodičů žáků, kteří se výzkumu zúčastnili. Na každé základní škole jsem měla svého „pomocníka“, většinou z řad pedagogů, který byl obeznámen s otázkami v dotazníku a pomohl žákům s jejich vyplněním. Časový limit na vyplnění dotazníku byl stanoven na 15 minut, ale někteří žáci dotazník odevzdávali již po 10 minutách. Respondenti vyplňovali dotazníky anonymně a ze zadaných dat nebylo možné vyčíst údaje, které by vedly k osobní identifikaci. Dotazníky byly za pomoci pedagogických pracovníků vyplněny v hodinách výchovy k občanství nebo ve třídnické hodině. Bylo rozdáno a opět vráceno 240 dotazníků, návratnost – 100 %. Po dokončení dotazníkového šetření byly v měsících únoru až březnu vypracovány otázky do rozhovorů a byly uskutečněny rozhovory s jednotlivými nepedagogickými pracovníky škol. K výzkumu byli osloveni zástupci jednotlivých provozních úseků školy – mzdová a personální účetní, vedoucí stravování, kolektiv kuchařek, školník a uklízečka. Před vlastním šetřením byli respondenti seznámeni s daným tématem a byla navozena pozitivní a příjemná atmosféra, tak aby rozhovory proběhly v klidu a uvolněně. Aby se respondenti cítili dobře, byli navštíveni na svých pracovištích. Rozhovor probíhal podle předem připravených otázek. Tyto, však byly dostatečně široké, aby dotazovaní mohli poskytnout, co nejvíce informací k dané problematice. Podařilo se mi navodit příjemnou a uvolněnou atmosféru a rozhovor měl spíše neformální ráz, jednalo se spíše o přátelské rozhovory, při nichž se respondenti dostatečně otevřeli a poskytli velké množství informací, příběhů, zážitků i vlastních vzpomínek k danému tématu. Se souhlasem dotazových byly v průběhu rozhovoru pořizovány jak písemné poznámky, tak i zvukové nahrávky pomocí diktafonu. Tyto pak byly přepsány do zkráceného záznamu.

4.2 Výsledky šetření hodnotové orientace žáků

Dotazník obsahuje celkem 15 otázek. První dvě otázky v dotazníku jsou pouze formálního charakteru a slouží ke zjištění početního zastoupení dívek a chlapců, kteří se zúčastnili výzkumu a zjištění třídy, kterou navštěvují. Tyto otázky neměly pro výzkum zvláštní význam, sloužily spíše pro lepší přehlednost při vyhodnocování získaných dat, proto je o nich jen okrajová zmínka.

Položka č. 1

Zastoupení respondentů ve výzkumném souboru podle pohlaví

Celkový počet respondentů, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, bylo 240 žáků 2. stupně základních škol. Z tohoto výzkumného souboru bylo 120 dívek, tj. **50 %** a 120 chlapců, tj. **50 %**. Stejně zastoupení počtu dívek a chlapců bylo vybráno úmyslně, aby zkoumaná skupina obsahovala stejnorodý vzorek respondentů, neboť cílem tohoto zkoumání nebylo zjišťování rozdílů v trávení volného času a hodnotové orientace mezi chlapci a dívkami, ale celé skupiny žáků.

Položka č. 2

Počty žáků v jednotlivých třídách dané školy

Celkový počet žáků navštěvujících 2. stupeň v daných základních školách je následující: ve třech základních školách v Boskovicích je **522** žáků, v Letovicích **368** žáků, ve Svitávce **56** žáků a v Knínicích u Boskovic **92** žáků. Ve vybraných základních školách je tak v 6. až 9. třídách celkem **1038** žáků. Z tohoto počtu bylo pro výzkumné šetření vybráno z každého ročníku 10 žáků.

Tab. 1: Počet žáků navštěvující ZŠ

Základní školy	Celkem žáků na ZŠ	z toho:			
		6. třída	7. třída	8. třída	9. třída
ZŠ Boskovice	1 130	121	131	143	127
ZŠ Letovice	692	92	92	89	95
ZŠ Svitávka	143	15	12	12	17
ZŠ Knínice	162	29	15	23	25

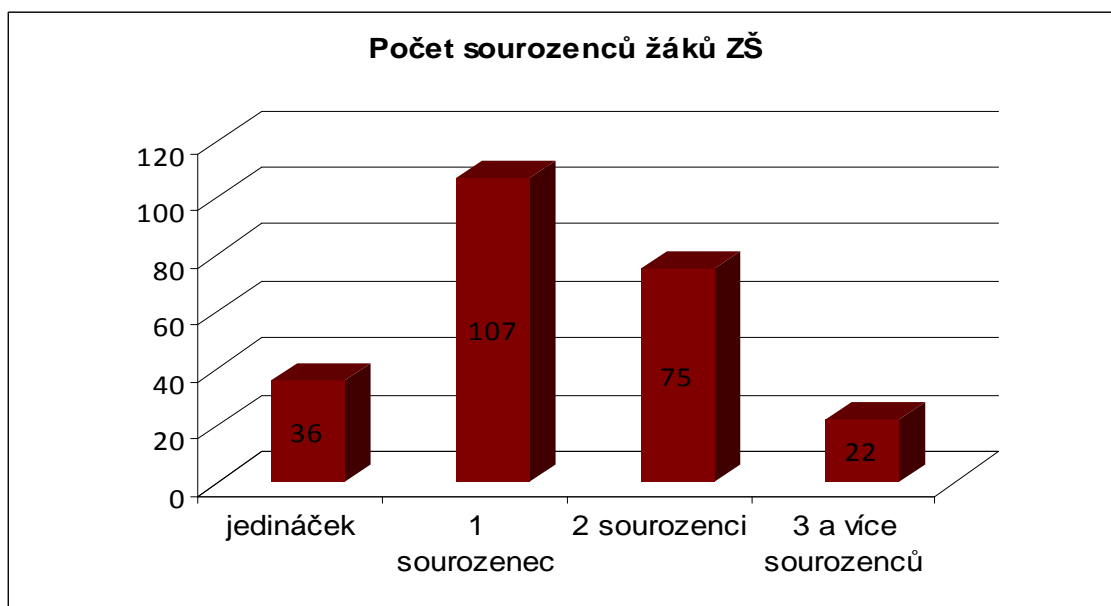
Položka č. 3

Počet sourozenců v jednotlivých rodinách

Tato otázka byla do dotazníku zařazena záměrně. Domnívám se, že na utváření hodnot a hodnotové orientace dětí a mládeže a samozřejmě i na způsob života, a s tím spojené trávení volného času, má značný vliv celá řada faktorů, k nimž patří i ekonomická situace rodiny. Ta je do jisté míry závislá na počtu dětí v určité rodině. A samozřejmě, že na preferenci určitých hodnot a aktivit ve volném čase má značný podíl i to, zda má dítě nějakého sourozence či nikoliv. Předpokládám, že jinak bude na následující otázky odpovídat jedináček a jinak dítě, které má dva a více sourozenců.

Z následujícího grafu vyplývá, že z celkového počtu respondentů má většina žáků jednoho, tj. **44 %**, dva, tj. **32 %** ale i tři a více sourozenců, tj. **9 %**. Pouhých 36 žáků nemá žádného sourozence, tj. **15 %**.

Graf 1: Počet dětí v rodině

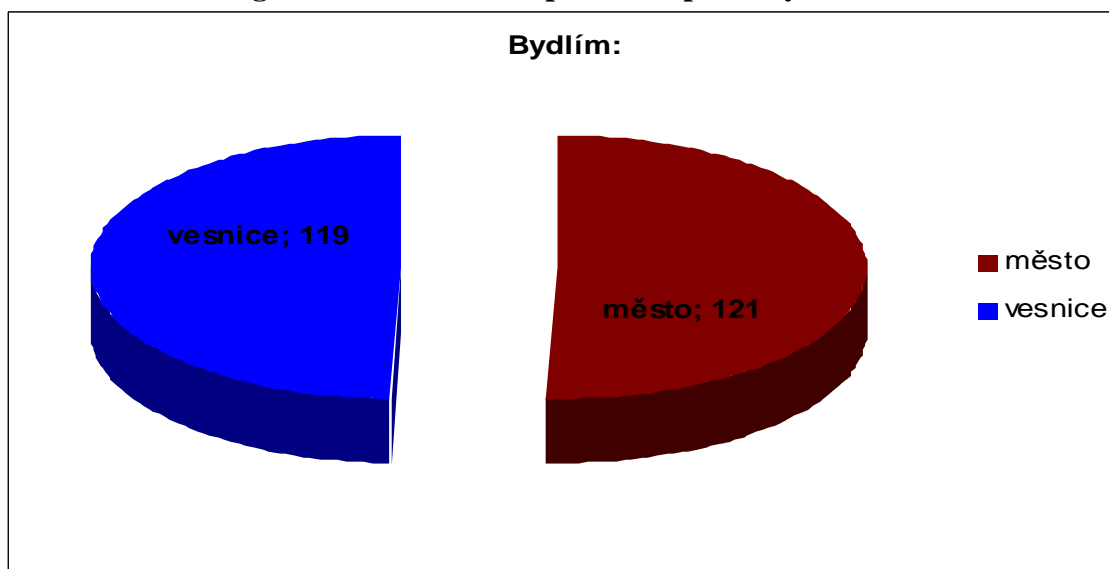

Položka č. 4

Členění respondentů podle lokalizace bydliště

Také tato otázka má v podstatě formální charakter a slouží především ke zjištění, kde dotazovaní žáci bydlí. Vzhledem k tomu, že i městské školy navštěvuje řada žáků z okolních vesnic, tak počty dětí, které se zúčastnily výzkumného šetření, byly téměř vyrovnané. Ve městě žije 121 dětí (**50 %**) a na vesnici 119 (**50 %**).

Graf 2: Sociodemografické rozložení respondentů podle bydliště

Jak naši respondenti tráví svůj volný čas? Mají opravdu nedostatek pohybu? Kde se setkávají? Abychom si mohli odpovědět na tyto a další otázky, podívejme se v následujících položkách dotazníku na strukturu trávení volného času v souboru dotazovaných.

Položka č. 5

Jak nejčastěji trávíš svůj volný čas ve všední den po vyučování?

U této otázky měli respondenti možnost zvolit jednu z uvedených možností nebo mohli napsat vlastní odpověď. Celkem 42 dětí odpovědělo, že nejčastěji tráví svůj volný čas ve všední den po vyučování s kamarády, tj. **18 %**, 39 uvedlo, že většinu volného času stráví u počítače, tj. **16 %**, 33 odpovědělo, že svůj volný čas prožívá s rodinou, tj. **14 %**. Stejný počet 32 žáků napsalo, že buď sportují, nebo jsou venku, tj. **27 %**, 22 dětí navštěvuje různé zájmové kroužky, tj. **9 %**, 15 dětí čte knihy či časopisy, tj. **6 %**, 13 jich tancuje, tj. **5 %**, 7 dětí sedí u televize, tj. **3 %** a pouhých 5 dětí odpovědělo, že svůj volný čas tráví o samotě, tj. **2 %**.

Stanovená hypotéza **H1: Žáci 2. stupně základní školy tráví svůj volný čas častěji u počítače, než četbou knih** byla potvrzena. Děti tráví svůj volný čas častěji u počítače než s knihou.

Graf 3: Trávení volného času žáků ZŠ ve všední den po vyučování

Poznámka: a – s rodinou, b – s kamarády, c – sám, d – sportuji, e – tancuji, f – venku, g – u počítače, h – u televize, i – čtu knihy, časopisy, j – navštěvuji zájmový kroužek

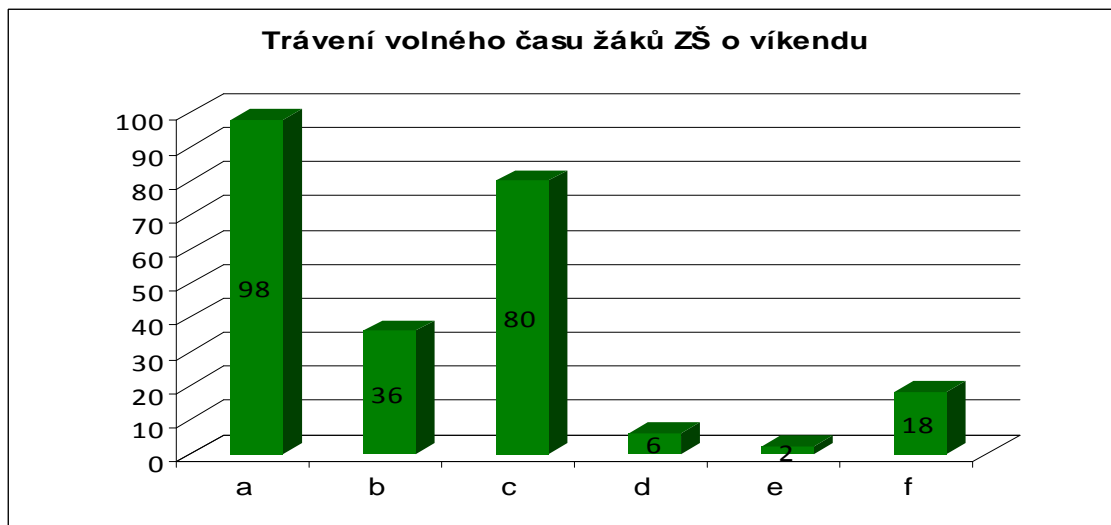
U této otázky byla dána možnost odpovědět, jestliže navštěvuješ zájmový kroužek, tak jaký. Většina respondentů odpovídala, že chodí do různých sportovních kroužků – *fotbal, hokej, tenis, stolní tenis, florbal, plavání, vzpírání, střelecký, rybářský, šachový* apod. Hodně dětí také navštěvuje ZUŠ, kde buď hrají na některý z *hudebních nástrojů, věnují se sborovému zpěvu nebo navštěvuji kroužek keramiky či výtvarného nebo dramatického umění*. Dále žáci uváděli, že chodí do skautu nebo do jezdeckého oddílu. Jen pouhé dvě odpovědi byly, že navštěvuji *náboženství*, což vypovídá o tom, že v dnešní době se projevuje *odklon od víry* nebo respondenti záměrně neuvodli, že jsou věřící.

Položka č. 6

Jak nejčastěji trávíš svůj volný čas o víkendu?

Jestliže jsme se dětí ptali na jejich způsob trávení volného času ve všední den, pak bylo nutné zjistit, jak tento čas tráví o víkendu. Rovněž i u této otázky měli respondenti možnost zvolit jednu z variant odpovědí nebo mohli odpovědět svými slovy. Celkem 98 dětí odpovědělo, že v době volna tráví svůj volný čas s rodiči, tj. **40 %**, 80 dětí pak uvedlo, že jsou většinou s kamarády, tj. **33 %**, 36 dětí je u prarodičů, tj. **15 %**, 18 dětí označilo, že svůj čas tráví jinak než je v uvedených položkách, tj. **8 %**, 6 dětí jezdí na výlety, tj. **3 %** a 2 žáci napsali, že navštěvuji kino a divadlo, tj. **1 %**.

Graf 4: Trávení volného času žáků ZŠ o víkendu

Poznámka: a – s rodinou, b – u dědečka, babičky, c – s kamarády, d – na výletech, e – kino, divadlo, f – jinak

Tato otázka dala respondentům možnost rozšířit svůj výběr, jakým způsobem tráví svůj volný čas o víkendu. Většina těchto respondentů odpověděla, že se o víkendu věnuje především chatování na počítači s kamarády nebo hraní počítačových her. Dále uváděli, že *sportují, učí se cizím jazykům, chodí do plavání, jezdí na kole, na kolečkových bruslích, chodí do přírody, hrají si se svými domácími mazlíčky*. Někteří se věnují nakupování. Jen jeden žák odpověděl, že svůj volný čas tráví čtením knih. Na základě těchto výsledků můžeme usuzovat, že děti tráví svůj volný čas nejen u televizní obrazovky a u počítače, ale že mají i dostatek pohybu, při různých sportovních aktivitách.

Stanovená hypotéza **H2: Žáci 2. stupně základní školy tráví o víkendu stále méně času se svými rodiči, než u počítače** byla vyvrácena. 98 dětí z 240 odpovědělo, že o víkendu tráví volný čas se svými rodiči.

Položka č. 7

Kolik času trávíš u počítače ve volném čase?

U této otázky byli respondenti dotazováni, jak dlouhou dobu se určité činnosti věnují. Z výsledků bylo zjištěno, že 63 žáků, tj. **26 %** tráví u počítače denně méně než hodinu, 132 jich uvedlo, že u počítače tráví denně 1 až 3 hodiny, tj. **55 %** a 45 zakroužkovalo variantu, že u počítače denně tráví více než 3 hodiny svého volného času, tj. **19 %**.

Položka č. 8

Kolik času trávíš ve volném čase u televize?

Obdobou byla i otázka č. 8, kdy 68 dotazovaných odpovědělo, že u televizní obrazovky denně tráví méně než hodinu, tj. **28 %**, 151 jich uvedlo, že sledují televizi 1 až 3 hodiny, tj. **63 %** a 21 jich používá televizi více než 3 hodiny denně, tj. **9 %**.

Další položky

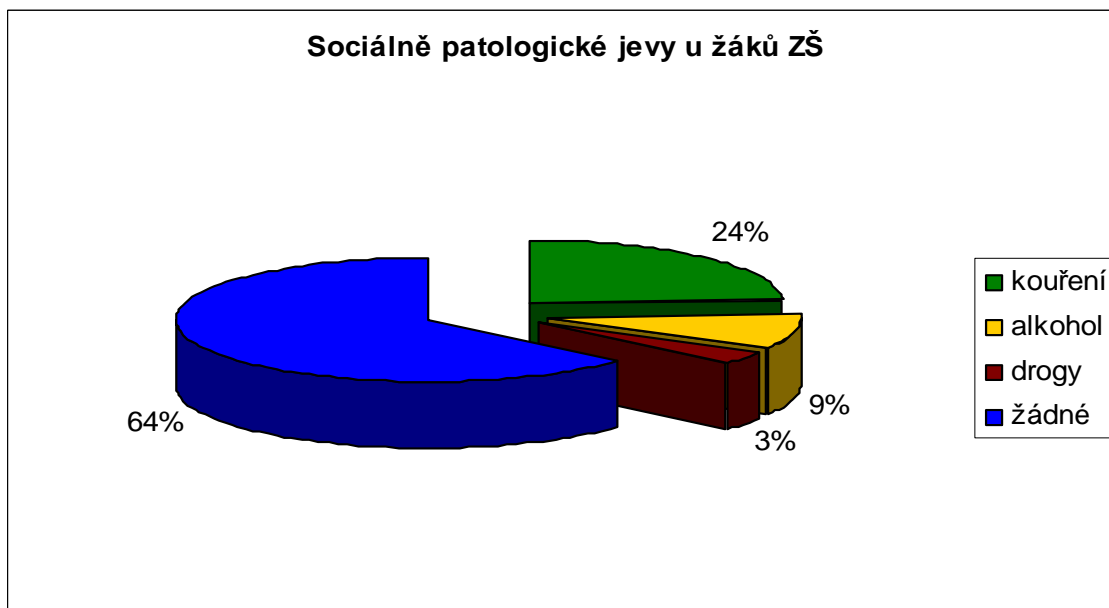
Další otázky byly zaměřeny především na zjišťování hodnotové orientace a životního stylu současných dětí a mládeže. Jedna z otázek se také týkala zjištění, zda již mají děti nějakou zkušenost s návykovými látkami, jako jsou kouření, drogy a alkohol.

Odpovědi na tuto otázku (**č. 9**) byly docela překvapující, protože ze získaných dat vyplývá, že celkem **64 %** dotazovaných nemá ještě žádnou zkušenost s těmito škodlivými jevy, **24 %** odpovědělo, že již mají zkušenost s kouřením, **9 %** s alkoholem a **3 %** s drogami. V tomto případě se nemohu ubránit otázce: „*Má opravdu jen tak malé procento dětí zkušenost s kouřením, alkoholem či drogami?*“ Z provedeného výzkumného šetření byly zjištěné odpovědi uspokojivé, ale při srovnání s jinými provedenými výzkumy mládeže (<http://www.vyzkum-mladez.cz>) bylo patrné, že většina dětí ve věku 12 let již má za sebou zkušenost s cigaretami, ve 14 letech pak s alkoholem a v 15 letech s marihuanou. Domnívám se, že děti chtějí být akceptovány společností, a proto některé jejich odpovědi nemusely být zcela pravdivé.

Ze zjištěných výsledků je zřejmé, že jsou pouze orientační a v případě budoucích šetření by bylo vhodnější použít spíše metodu šetření kvalitativního charakteru, aby bylo možné výsledky detailněji charakterizovat a dát je do širších souvislostí.

Stanovená hypotéza **H3: Žáci 2. stupně základní školy mají větší zkušenost s kouřením, než s tvrdými drogami** byla potvrzena na základě provedeného výzkumného šetření.

Graf 5: Sociálně patologické jevy u žáků ZŠ

Další otázkou (č. 10), kterou jsem se snažila objasnit životní styl dnešních dětí a mládeže, byla, zda mají nějaký vzor. Jestli jsou to osobnosti ze sportu, kultury, umění, politiky, vědy nebo jsou to osoby z jejich blízkého prostředí jako učitel, rodiče, sourozenci nebo někdo jiný z rodiny. Na tuto otázku odpovědělo 163 respondentů, že žádný vzor nemají, že chtějí být sami sebou. Ve zbylých 77 odpovědích dotazovaní uvedli: 2 x učitele, 6 x herce, 28 x zpěváka, 17 x kamaráda, 10 x sportovce, 2 x dědečka, 1 x strýce, 1 x bratra, 1 x mamincina přítele, 5 x rodiče, 2 x maminku a 2 x tatínka. Podle těchto odpovědí můžeme usoudit, že dnešní dospívající se stále více nechávají ovlivňovat vlastní zkušeností nebo hledají vzory z nejbližšího okolí.

V tomto výzkumu byla také snaha zjistit, zda má pro naše současné žáky význam vzdělání a čeho by chtěli ve svém životě jednou dosáhnout. Otázka (č. 13) dávala respondentům dostatek prostoru, aby mohli vyjádřit svůj názor k této problematice. Vzdělání představuje pro dospívající generaci důležitý význam, neboť ve 222 odpovědích, tj. 93 % žáků uvedlo, že je pro ně *vzdělání v jejich životě důležité*. Zbylých 18 odpovědí, tj. 7 % žáků sice *vzdělání nepovažuje za zvlášť významné*, ale uvědomují si, že pokud chtějí v dnešních podmínkách obstát a něčeho v životě docílit, je nutné, aby po základní škole pokračovali ve studiu alespoň na nějakém učilišti. Většina z nich by však chtěla studovat střední školu a udělat si maturitu. U odpovědi na tuto otázku mě zvlášť zaujalo, že hodně respondentů, jedná se o dívky, by chtěly pracovat jako učitelky v mateřské škole či na základní škole.

V posledních třech otázkách (č. 12, 14, 15) byla snaha nejdříve zjistit, kdo nebo

co je pro dnešní žáky 2. stupně důležité, bez čeho by nedokázali být šťastní a dále pak zjistit, čeho se obávají. Následně jsme se chtěla dozvědět, komu by se svými problémy či starostmi svěřili.

U otázky, kde se zjišťovalo, kdo nebo co je pro děti v životě nejvíce důležité, se podařilo dosáhnout téměř 100 % odpovědi, kdy respondenti uvedli, že si nedovedou svůj život představit bez svých rodičů a přátel. Z této odpovědi usuzuji, že rodina a přátelství budou patřit mezi nejdůležitější hodnoty, které současní žáci uznávají.

Odpovědi týkající se zjištění čeho se dnešní děti a mládež nejvíce obávají, mě také velice překvapily. 40 dětí, tj. **16 %** uvedlo, že mají *obavu z neúspěchu ve škole*, 10 žáků, tj. **4 %** má *obavu ze špatných školních výsledků*, dále pak 30 žáků, tj. **13 %** napsalo, že má *obavy ze zrady přátel* a 30 dětí, tj. **13 %** má *strach z různých nemocí*. Nejčastější odpovědí byla *obava ze smrti rodičů nebo někoho blízkého*, odpovědělo 130 respondentů, tj. **54 %**.

V případě, že by děti měly nějaké problémy či starosti, tak by se svěřily převážně rodičům. Rodiče jako své důvěrníky uvedlo 190 žáků, 40 žáků považuje za důvěrníky kamarády a pouze 10 žáků by se svěřilo sourozenci nebo psychologovi. Nikdo z respondentů neodpověděl, že by se obrátil na učitele nebo výchovného poradce.

Položka č. 11

Hierarchicky uspořádaná pyramida hodnot charakterizující kvalitu života

Seřaďte uvedené hodnoty podle toho, jak jsou pro tebe v životě důležité (1 – nejdůležitější, 10 – nejméně důležité) – zdraví, rodina, přátelství, mobilní telefon, PC, notebook, učení, značkové oblečení, pomáhat druhým lidem, záliby, kouření, alkohol, drogy, náboženství.

Z analýzy získaných dat se podařilo sestavit hierarchickou pyramidu hodnot, které žáci 2. stupně základních škol považují v dnešní době za důležité. Z výsledků vyplývá, že na vrcholu pyramidy jsou hodnoty „**rodina**“ a „**zdraví**“. Tyto hodnoty jako nejvyšší uvedlo. Jsou to hodnoty, které žáci udávali na prvním místě, tj. hodnoty, které jsou pro ně nejdůležitější. Následuje hodnota „**přátelství**“, „**záliby**“, „**učení**“, „**pomáhat druhým**“. Mezi nejdůležitější hodnoty, které žáci uvedli, patří hodnoty duchovní. Dále se umístili hodnoty materiální jako „**mobilní telefon, PC, notebook**“, následuje „**značkové oblečení**“, na posledních místech jsou pak „**kouření, alkohol, drogy**“ a „**náboženství**“.

Obr. 3: Hierarchicky uspořádaná pyramida hodnot charakterizující kvalitu života

Stanovená hypotéza **H4: Žáci 2. stupně základní školy považují duchovní hodnoty (rodinu, přátelství, ...) za více hodnotné než hodnoty materiální (PC, notebook, mobilní telefon, značkové oblečení, ...) byla potvrzena.**

4.3 Interpretace a diskuze k výsledkům

Provedeného výzkumného šetření v oblasti hodnotové orientace a životního stylu současných žáků ZŠ se zúčastnilo 240 žáků 2. stupně základních škol v Boskovicích, Letovicích, Svitávce a Knínicích u Boskovic.

Do dotazníku byla zařazena otázka vypovídající o počtu sourozenců, neboť se domnívám, že hodnotový systém dětí, jejich způsob života a v neposlední řadě také ekonomická situace rodiny mají vliv na způsob trávení volného času a samozřejmě i výběr aktivit, kterým děti přikládají určitý význam. Předpokládám, že jinak bude volný čas trávit jedináček a jinak dítě, které má více sourozenců. S tím také úzce souvisí členění respondentů podle bydliště, neboť i zde se domnívám, že dítě ve městě má jiné možnosti způsobu trávení volného času než dítě z vesnice. Ve městě dítě může navštěvovat nejrůznější kroužky, využívat sportovních a relaxačních center. Dítě na vesnici takové možnosti nemá. Za tímto způsobem trávení volného času musí dojíždět do města. Naopak ale děti na vesnicích tráví více času venku především jízdou na kole či různými hrami na hřišti. Jaké jsou dnešní děti? Jak tráví svůj volný čas ve všední den po vyučování a o víkendech? Výsledky výzkumu se příliš neodlišovaly od mých

představ. Z výzkumu bylo zjištěno, že děti se více orientují na přátele, partu, ale také stále více se zabývají počítačem. Tráví více času s rodinou či aktivně venku. V případě, že navštěvují zájmové kroužky, tak nejvíce oblíbené jsou sportovní kroužky, hra na hudební nástroj, kroužek keramiky či výtvarného nebo dramatického umění. O víkendech tráví děti nejčastěji svůj volný čas s rodiči, a to buď doma, sportem, na výletech či návštěvou prarodičů. Kulturní zařízení jako kina a divadla však navštěvují úplně minimálně. Výsledky výzkumu tak vypovídají i o tom, že většina rodičů projevuje přiměřený zájem o vývoj svých dětí tím, že s nimi tráví dostatek času. Samozřejmě, že se mi potvrdilo, že děti v dnešní době tráví převážnou část svého volného času u počítače. Ten se v dnešní době stává dost silným pojátkem. Velké množství mládeže tak tráví svůj volný čas v pohodlí domova, kde osobní kontakt s kamarády nahrazuje komunikací prostřednictvím počítače a internetu. S tím úzce souvisí i doba strávená u počítače nebo u televize ve volném čase. Zjištěné výsledky téměř odpovídaly mým představám, neboť většina dětí tráví u počítače či u televize 1 až 3 hodiny denně. Můžeme tedy konstatovat, že zjištěné výsledky odráží sklon části mládeže ke konzumnímu životu, druhá část se věnuje ušlechtlejším koníčkům a zájmům.

Další otázky se věnovaly problematice sociálně patologických jevů, životního stylu a hodnotové orientace, byly orientovány na názory, postoje, představy o uplatnění se v dospělosti, o smyslu života i štěstí.

V dnešní společnosti se také stále více potýkáme s negativními jevy, které se nevyhýbají ani dětem na základních školách. K nejdostupnějším patří především kouření, alkohol či drogy, které jsou v současné době hodně diskutovaným tématem a pro děti představují něco nebezpečného, k čemu mohou lehce sklouznout. Zejména v tomto věkovém období, kdy děti nejvíce experimentují s různými psychotropními látkami. Je překvapivé, že **64 %** dětí uvedlo, že ještě *nemá žádnou zkušenost s návykovou látkou*. Neboť když si prostudujeme provedené výzkumy, tak většina dětí ve věku 12 – 15 let má již s těmito návykovými látkami nějakou zkušenost. Může to být dáno tím, že děti chtějí, abychom je viděli jen v tom lepším světle, a proto ne všechny odpovědi musí být úplně pravdivé.

Dospívající se nacházejí ve složitém období velkých změn a to jak fyzických, tak i emocionálních. Typickým znakem puberty je odmítání autorit, znevažování učiva, polemizování nad jeho smyslem. Proto se domnívám, že z tohoto důvodu 68 % respondentů odpovědělo, že nemají žádný vzor. Chtějí být samy sebou, nechávají

se ovlivňovat pouze vlastními zkušenostmi a názory, případně hledají vzory ve svém nejbližším okolí. O tom vypovídá zbylých 32 %, kteří uvedli jako vzor rodiče, kamaráda, učitele nebo nějakou známou osobnost. Žáci 2. stupně ZŠ si také více uvědomují význam vzdělání pro jejich budoucí život. Z odpovědí je patrné, že si žáci začínají částečně uvědomovat důležitost vzdělání a postupně se stávají odpovědnými za svou budoucnost. Téměř všechny děti uvedly, že si nedovedou představit svůj život bez svých rodičů a přátel. Z tohoto důvodu řadily tyto hodnoty na první místa pyramidy hodnot charakterizující kvalitu života. Pohled na základní hodnotovou orientaci naznačuje, že mládež se v dnešní době více orientuje na rodinu. Celkem překvapující výsledky se týkaly zjištění, čeho se dnešní děti nevíce obávají. Každý by předpokládal, že se potýkají s běžnými problémy puberty, které se týkají snahy vydobýt si své místo v hierarchii školní třídy, ale z výsledků výzkumu však vyplývá, že většina dětí má obavu z neúspěchu ve škole, ze zrady přátel, hádek a rozvodů rodičů, z nemocí či úmrtí rodičů nebo někoho blízkého. Pokud by se měly děti se svými problémy a starostmi někomu svěřit, tak by to byly převážně rodiče, kterým děti nejvíce důvěřují.

Co se týče hodnotové orientace, tak děti preferují duchovní hodnoty (rodina, přátelství, zdraví, ...) před hodnotami materiálními (PC, notebook, mobilní telefon, ...). Domnívám se, že je to dáno především tím, že děti by si přály mít kolem sebe spokojenou rodinu, být šťastní, mít zdraví a být v pohodě.

4.4 Výsledky názorů nepedagogických pracovníků

Ke zjištění názorů nepedagogických pracovníků byla použita metoda strukturovaného rozhovoru. Bylo připraveno patnáct otázek (příloha č. 2), ke kterým se vyjadřovali pracovníci jednotlivých provozních pracovišť školy. Tyto otázky měly polouzavřený charakter. Respondenti nejdříve vybrali jednu z variant ANO nebo NE a tuto následně doplnili o svůj vlastní názor či vysvětlení.

Otázky (č. 1, 2) měly informativní charakter a sloužily ke zjištění, jakou funkci nepedagogové vykonávají a jak dlouhou dobu tuto pozici ve škole zastávají Jak dlouho pracujete ve školství a na jaké pozici?

Jste se svou prací spokojený/á?

Jestliže ne, tak proč?

Další otázky (č. 3, 4, 5, 6, 7) sloužily ke zjištění toho, co si „dospělí“ myslí o dnešních žácích, jaký je jejich názor na jejich způsob trávení volného času. Zda existují rozdíly mezi dětmi z města a dětmi z vesnice. Jejich snahou bylo také zjistit, kdo má největší vliv a také zodpovědnost za způsob trávení volného času dětí.

Myslíte si, že je nějaký rozdíl mezi dětmi z města a dětmi z vesnice (ve způsobu trávení volného času)? Jestli ano, tak jaký?

Domníváte se, že se dnešní děti nějak zásadně liší od předchozích generací?

Jestliže ano, tak v čem?

Jak myslíte, že dnešní děti tráví svůj volný čas?

Kdo myslíte, že má na jejich způsob života (trávení volného času) největší vliv a kdo je za to odpovědný?

Má podle vašeho názoru škola prostor pro ovlivňování trávení volného času dětí?

Jestliže ano, tak jakým způsobem?

Ostatní otázky (č. 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15) směřovaly ke zjištění, jakým životním stylem podle nich dnešní děti žijí, jaké mají hodnoty a hodnotovou orientaci. Týkaly se rovněž zjišťování, zda uznává podle jejich názoru současná mládež nějaké autority, zda mají své vzory a kterým hodnotám přikládají v dnešní době značný význam. S tím souvisí také otázka, jestli je pro žáky 2. stupně základních škol důležité vzdělání. Stejně jako byly předloženy žákům jednotlivé položky, které měly bodově ohodnotit, tak i nepedagogičtí pracovníci sestavovali hierarchickou pyramidu hodnot, ale byli postaveni do role dětí. Měli odpovídat tak, jako by byli současnými žáky 2. stupně základní školy. Položky byly seřazeny tak, že nejvýznamnější hodnota byla označena číslem 1 až po číslo 10, které představovalo nejméně uznávanou hodnotu.

Je něco, čeho si u žáků druhého stupně ceníte?

Jestliže ano, tak čeho?

Myslíte si, že mají dnešní děti vztah k autoritám?

Mají podle Vás nějaké vzory?

Jestliže ano, tak jaké?

Čeho se podle Vás žáci nejvíce obávají (všeobecně)?

Domníváte se, že dnešní žáci považují školu a vzdělání za důležité?

Jestliže ano, tak proč?

Překvapil Vás v poslední době někdo ze školních dětí (ať již příjemně či nepříjemně)?

Jestliže ano, tak čím?

Kdybych Vám dala na výběr z několika položek kvality života, jak by jste je seřadil/a podle důležitosti, kdybyste byl/a v dnešní době dítětem?

- 1. Zdraví*
- 2. Rodina*
- 3. Přátelství*
- 4. Mobilní telefon, PC, notebook*
- 5. Učení*
- 6. Značkové oblečení*
- 7. Pomáhat druhým lidem*
- 8. Záliby*
- 9. Kouření, alkohol, drogy*
- 10. Náboženství*

Vedoucí stravování, 31 let praxe

„Se svou prací dnes nejsem moc spokojená. Předtím jsem pracovala na stejném místě, ale na střední škole. Práce byla klidnější a také s děčkama byla lepší domluva. Na základce je to horší. Zde se děcka ani neobtěžují, aby si odhlásily obědy, i když ví, že na něj nepůjdou. Rodiče to pak zbytečně platí. U těch středoškoláků je znát, že už jim to není tak jedno, že to stojí peníze.“

„Myslím si, že je. Děcka z vesnice jsou pořád ještě hodnější a slušnější než městské děti. Je to i tím, že děcka na vesnici musí doma něco dělat, třeba dát králíkům nebo slepicím. Ve městě nic nedělají.“

„ANO, určitě ano. Dnes jsou děcka hrozně suverénní a drzé. Je to taky výchovou. Jsou takový, jací jsou jejich rodiče.“

„Co dělají? Jenom sedí u počítače nebo lítají po venku.“ Ne všichni, někteří chodí do kroužků. V DDM je jich dost.“

„Samozřejmě, že rodiče. Určitě rodiče. Je pravda, že dnešní doba je horší, protože každý si hledí, aby měl nějakou práci, ale to neznamená, že nechají děcka, ať si dělají, co chtějí. Taky jsme byli mladí a měli malé děti a taky jsme se o ně museli starat, na tom se nic nemění.“

„Škola? Ale jo, je tam taky dost kroužků. Sem můžou děti chodit, když nejsou rodiče doma a jsou tak pod dohledem. Je to hlavně pro ty menší, třeba družina.“

„ANO, je to otevřenost. Řeknou vám všechno.“

„NE, na základce určitě ne. A podle toho, co vykládají učitelé, co se dnes děje v hodinách, tak určitě ne. Ti nemají respekt ani ze svých rodičů.“

„Vzory? Tak to taky ne. I když možná tak nějaký hrdina z těch jejich počítačových her nebo nějaký zpěvák.“

„Ti slušnější se obávají vyloučení ze školy nebo přeřazení na jinou školu a ti, kterým je všechno jedno, tak ti se neobávají ničeho.“

„ANO, určitě ano. Hodně děcek si uvědomuje, že čím budou mít lepší známky, tak si můžou vybírat i lepší školy. Budou mít lepší možnosti.“

„Tak to jediné nepříjemně. Nemají zájem o školu, o svoje věci, prostě o nic. Ne všichni, ale hodně jich lže.“

U otázky č. 15 respondenti zaznamenávali hodnoty písemně do připraveného dotazníku.

Účetní, 20 let praxe

„ANO, jsem. Moje práce je dost různorodá, baví mě. Mám kontakt s lidmi a částečně i s dětmi, když přijdou pro nějaké potvrzení nebo něco vyřizují. Většinou se s nimi setkávám při obědě.“

„ANO, myslím si, že ano. Hlavně je to v tom, že děti z města mají větší možnost navštěvovat zájmové kroužky, pokud chtějí. Děti z vesnice to mají horší. Když chtějí někam chodit, tak musí zůstat ve městě. Jinak si myslím, že nejsou mezi nimi až takový rozdíl.“

„ANO, tak to se určitě liší. Dnešní děti postrádají známky slušného chování, nezdraví a jsou arogantní. Když jsme my chodili do školy, tak byl pro nás učitel někdo. Všichni jsme je respektovali a dnes? Když kolikrát vidím, co musí řešit, tak jim to vůbec nezávidím.“

„Někteří chodí do kroužků nebo dělají nějaký sport, ale rozhodně dnes většina sedí doma u počítače nebo u televize.“

„Zodpovědní jsou určitě rodiče. ANO především rodina, protože má na děti největší vliv.“

„Svým způsobem ANO. Ale dřív to bylo lepší. Pořádaly se různé akce, karnevaly, besídky, vycházky do přírody, ale to už dnes moc není. Při škole jsou také různé kroužky, kam můžou děti chodit.“

„Myslím si, že není nic, čeho bych si u nich cenila. Byly by to spíš negativa, co

bych uvedla.“

„NE, vztah k autoritám rozhodně nemají. Myslím si, že jsou dnešní děti spíše individuality. Starají se sami o sebe.“

„Tak to je stejné. Nemají ani žádné vzory. Netuším, kdo by mohl být pro ně vzorem. Snad rodiče nebo někdo z rodiny. Nevím.“

„Ti slabší jedinci se můžou obávat ve škole šikany. Jinak nevím. Nebojí se ničeho.“

„Vzdělání je podle mě důležité pro ty ctižádostivější, kteří chtějí něčeho dosáhnout. Třeba jít na gympl nebo na střední školu, ale jinak jsou pro ně nejdůležitější hodnotou peníze.“

„Příjemně to ani ne. Spíš nepříjemně. Opravdu hodně mi vadí, že jsou dnešní děti hodně vulgární. A co je na tom nejhorší, tak že tak mluví převážně děvčata. Druhou věcí, která se mi na nich nelíbí, je, že kouří. Není výjimkou, když ráno před školou potkáte žáka z naší školy a kouří. To je opravdu špatné.“

Školník, 20 let praxe

„ANO, jsem. Dělán to už dlouho.“

„Určitě ANO. Když to tak pozoruju, tak děcka z dědiny jsou zvyklý pracovat. Je vidět, že musí doma pomáhat. Ty městský nic nedělají. Vidím ten rozdíl taky v tom, že venkovské děti jsou ještě docela slušný. Řeknou: „Pane školník, prosím Vás, mohl byste, děkuji“, ale ty z města vesměs nezdraví, když něco chtějí, tak nepoprosí, hodně odmítávají.“

„ANO, stoprocentně. Hlavně v tom, že dneska na ně rodiče nemají vůbec čas. Jsou dlouho v práci. A taky je hodně těch, kteří se ani nezajímají, kde jejich děcka jsou a co dělají.“

„Hodně jich jezdí venku na kole nebo si hrají s míčem, hodně je baví tanec „salza“ nebo „streetdance“. Většinou ale sedí u počítače a hrají hry nebo si vykládají s kamarádama přes facebook.“

„Rozhodně největší vliv a odpovědnost mají rodiče. Někteří rodiče jsou přesvědčení, že škola má jejich děti vychovávat a hlídat. Nechápu, že když děcko nemá základy vychování z domu, tak že škola s tím už nic neudělá. Děcka vědí, že mají práva, ale mají taky povinnosti, ale ty moc nevidí. Když to vezmu na školu, tak jejich povinnosti jsou starost o klíče od šatny, tabuli, křídly, sešity a domácí úkoly. A kolik si myslíte, že jich tyto povinnosti plní? No hodně málo.“

„Škola se snaží vyjít vstříc, jsou zde taky kroužky, kam můžou děti chodit, ale doba, kdy škola něco organizovala je dávno pryč.“

„Čeho si u nich cením? To ANO, když někoho požádám o nějakou pomoc a oni bez odmítnutí pomůžou. Hlavně si cením těch, kteří nelžou.“

„Autorita, tak to je pro ně buď nějaký herec, nebo zpěvák. Učitel jen ojedinele.“

„To je stejné jako u autority.“

„Čeho se obávají? Tak ti slušní mají strach z rodičů a ti nevychovaní nemají strach z ničeho.“

„Tak to si myslím, že NE. Samozřejmě, že se to nedá vztahovat na všechny, ale vesměs učení za důležité nepovažují. Škola a učení je pro ně spíš nuda. Chodí sem spíš kvůli kamarádům než kvůli učení.“

„Poslední dobou je to spíš nepříjemně. Hodně lžou. Jsou i extrémní případy, kdy něco zničí, ale to není často. Je to spíš proto, že se snaží zviditelnit před ostatními. Dnes je také patrný rozdíl mezi děčkama, jak se oblékají. Hodně se dělí podle toho, co má kdo na sobě. Když nemá značkové oblečení, tak je pro ně „socka“. To se mi fakt nelíbí.“

Kolektiv kuchařek, 17, 23, 30 let praxe

Zde se jednalo spíše o skupinový rozhovor, kdy kuchařky odpovídaly společně. V podstatných věcech se však všechny shodly na stejných názorech. Hierarchickou pyramidu hodnot vyplnila každá z nich samostatně. Pro odlišení jednotlivých názorů jsem použila označení písmeny **A** (kuchařka, 17 let praxe), **B** (kuchařka, 23 let praxe), **C** (kuchařka, 30 let praxe).

„Ale jo, jsem spokojená. Dělán to už tak dlouho. Máme tady pěkné prostředí, teď tady máme všechno nové. Pořádilo se nové vybavení. Práce mě baví.“(C) „Já to vidím taky tak, baví mě to. Máme tady fajn partu. Někdy je to dost hektické, ale jinak to jde.“(B) „Myslím si, že je to fajn. Vaření mě baví. Dělán to ráda.“(A)

„Mezi děčkama z vesnice a z města určitě rozdíl je. Když to vezmu podle toho, jak se u nás stravují, tak děčka z vesnice se snaží všechno dojíst. Děčkám z města je to jedno. Klidně odnesou celý oběd, ani se toho netknou.“(B) „Já bych zase neřekla, že nejsou mezi nimi takové rozdíly. Spíš si více uvědomují, že jim rodiče musí platit kromě stravenek taky jízdenky na vlak nebo na autobus, tak proto se snaží neplýtvat jídlem. Možná je to i tím, že na vesnici má ještě většina rodin víc dětí“(A) „Já si ale myslím, že děti z vesnic jsou slušnější. Jsou podle mě lépe vychovaní.“(C)

„Tak to si myslím, že určitě. Dneska jsou děcka jiný. Dřív, když něco chtěly, tak uměly pozdravit, poprosit, poděkovat a dneska všechno berou jako samozřejmost.“(C)
„S tím souhlasím. Málokdy dnes děcka pozdraví natož, aby poděkovaly.“(A) „Dneska mají děcka jen ty svoje mobily a počítače a nic jiného je nezajímá.“(B)

„Jak tráví svoje volno? Tak to je jasné, že u počítače a hrají hry.“(A) „Všichni ne, ale většina asi ano. Hodně děcek chodí do lidovky hrát na nějaký nástroj nebo do keramiky.“(C) „Já si myslím, že dneska je to nejvíc u počítače, ale nejsou to všichni. Myslím si, že hodně dětí taky sportuje.“(B)

„Kdo jiný než rodiče. Ti se mají starat, co jejich děcka po škole dělají.“(C)
„Ano, určitě rodiče. Nikdo nemůže čekat, že budou děti vychované, když se jim doma nikdo nevěnuje.“(A) „Tak to je pravda, určitě jsou za to zodpovědní rodiče. Taky jsem měla malé děti a nečekala jsem, že mi je bude někdo vychovávat.“(B)

„Myslím si, že moc ne. Škola se stará o učení, ale na to aby ještě zajišťovala pro děcka kroužky, tak to ne. Mají dnes jiné možnosti. Je spousta kroužků, třeba v DDM.“(C) „Nevím, asi ne. Škola má družinu pro menší děti, tam se jim věnují. Tady můžou děti trávit svůj volný čas, než jdou domů.“(B) „Nevím, já si taky myslím, že škola je na učení a o volný čas dětí by se měli starat rodiče. Dneska je tolik možností, co můžou děti dělat.“(A)

„Tak to teda nevím.“(C) „Já si taky neuvědomuju, čeho bych si u nich měla cenit.“(A) „No, tak to asi ničeho.“(B)

„Authority? Tak to bych řekla, že žádné neuznávají.“(C) „Dnešní děcka nic neuznávají, ani učitele. Možná někteří berou jako autoritu své rodiče.“(A) „No, rodiče by to mohli být. Jinak nevím.“(B)

„Určitě jsou pro ně vzorem zpěváci nebo herci. Nebo nějaká oblíbená postava z filmu.“(B) „Já bych řekla spíš nějakou skupinu nebo taky ten zpěvák nebo herec.“(C)
„Asi ano, nějaký zpěvák nebo herec. Možná u někoho, kdo čte, to může být nějaký hrdina z knížky.“(A)

„Dneska se děcka nebojí nikoho a ničeho.“(C) „Ale jo, někteří mají strach z rodičů, ale většina se nebojí ničeho.“(A) „Určitě se něčeho bojí. Možná toho, že se nedostanou na žádnou školu nebo že neudělají zkoušky.“(B)

„Vzdělání bylo vždycky důležité a zejména dneska, kdy je takový problém sehnat dobrou práci, si to hodně dětí uvědomuje. Proto si myslím, že ti cílevědomější se snaží mít pěkné známky. Určitě je pro ně škola důležitá.“(A) „Učení a škola je nezajímá, ale určitě si hodně dětí uvědomuje, že když nebudou mít žádné vzdělání, tak je nečeká žádná

budoucnost.“(B) „Myslím si, že hodně děček se učí jen kvůli rodičům, jinak je jim to jedno. Ale je pravda, že ti, co nebudou mít žádnou školu, to budou mít v životě těžké.“(C)

Odpověď na tuto otázku (č. 14) byla víceméně kolektivní. Všechny kuchařky se shodly, že je vždycky potěší, když je navštíví některý z jejich bývalých žáků a přijde si za nimi popovídat.

Uklízečka, 3 roky praxe

„ANO, jsem docela spokojená. Předtím jsem nemohla najít práci a tady je to dobré.“

„Ani bych neřekla. Myslím, že ne. Všichni se chovají stejně.“

„Tak to se asi liší. Určitě tím, že dneska si děti ve škole dělají, co chtějí. Vůbec neposlouchají. Slyším kolikrát za dveřmi, jak na ně učitelka křičí, aby ji poslouchali. Já bych to nechtěla dělat.“

„Tak to bych řekla, že přijdou ze školy domů a sednou k počítači. Místo toho, aby šly ven, tak hrají na počítači hry nebo si povídají s děckama přes internet.“

„Největší vliv mají určitě rodiče a ti by také měli být zodpovědní. Kdo jiný?“

„V naší škole jsou určitě nějaké kroužky pro děti, ale jinak nevím. Asi ne. Je daleko víc možností, třeba v ZUŠ nebo v DDM.“

„Tak to Vám neřeknu, to asi není nic, čeho bych si u nich cenila. Vážně, nevím.“

„No, tak to rozhodně nemají. Nemají respekt ani z učitelů. Možná doma z rodičů, ale možná ani to ne.“

„Jaké mají vzory? Tak to bych řekla, že by to mohl být nějaký sportovec nebo zpěvák? Nevím. Snad nějaká známá osobnost.“

„Hodně dětí má strach z toho, že neudělají přijímačky na školu a že nebudou moct dělat to, co chtějí. Možná by mohly mít strach z šikany. O té se dnes taky hodně mluví.“

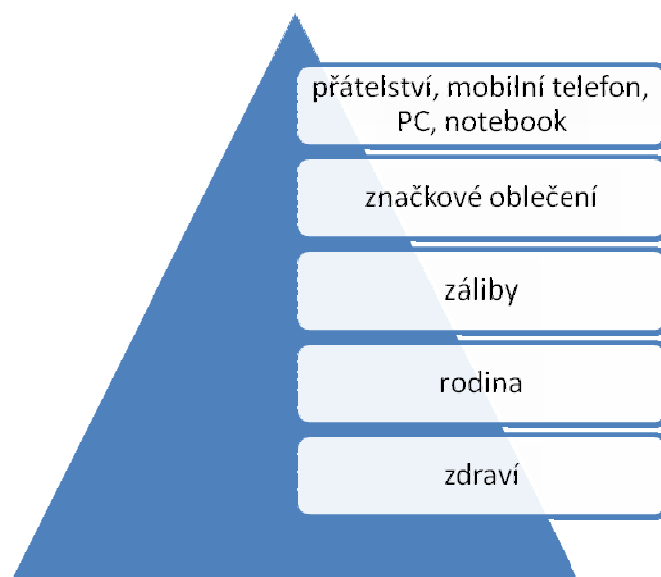
„Učení je moc nezajímá, tak si myslím, že NE.“

„Tak to jste mě zaskočila. Opravdu nevím. Asi si na nic nevzpomenu.“

Vyhodnocení položky č. 15

U otázky č. 15 byla ze získaných údajů o hodnotách, které podle názorů nepedagogických pracovníků současní žáci 2. stupně základních škol považují za nejdůležitější, vytvořena hierarchická pyramida hodnot, o čemž vypovídá obr. 4. Na

nejvyšším stupni pyramidy jsou hodnoty „přátelství“ a „mobilní telefon, PC, notebook“, následují „záliby“, „rodina“ a „zdraví“.

Obr. 4: Hierarchicky upořádaná pyramida hodnot charakterizující kvalitu života

4.5 Interpretace a diskuze k výsledkům

Všechny rozhovory probíhaly na pracovištích jednotlivých pracovníků školy tak, aby se cítili pohodlně a byli v klidu. Podařilo se navodit přátelskou atmosféru a domnívám se, že rozhovory měly spíše charakter neformálního, přátelského rozhovoru. Kromě odpovědí na dané otázky se pracovníci rozhovořili i o dalších tématech, která však nesloužila pro potřeby daného výzkumu.

Z výsledků výzkumu tak vyplývá, že nepedagogičtí pracovníci vidí jisté rozdíly mezi dětmi z města a dětmi z vesnice. Vesnické děti jsou podle jejich názorů poslušnější, klidnější a slušnější než děti z města. Rovněž vidí značné rozdíly mezi dnešními žáky a žáky z předchozích generací. Považují současné žáky za více arogantní, vulgárně hovořící, neslušné a bezohledné. Na otázku, jakým způsobem tráví děti svůj volný čas, většina odpověděla, že si myslí, že převážně u počítače nebo u internetu. Je však podle jejich názorů i hodně dětí, které navštěvují různé kroužky v domě dětí a mládeže nebo v základní umělecké škole, jezdí venku na kole nebo si hrají s míčem. Všichni respondenti se také shodli, že na způsob trávení volného času mají rozhodně největší vliv jejich rodiče a ti by měli být také zodpovědní za způsob jeho trávení. Škola je podle nich institucí, která má sloužit ke vzdělávání dětí, ale již nemá tolik prostoru k zajišťování aktivit pro trávení volného času mládeže. Je podle nich dnes daleko více

jiných možností, kde mohou děti trávit kvalitně a efektivně svůj volný čas. Zmiňovali základní uměleckou školu, DDM, různé sportovní kroužky, relaxační centra apod. U otázky, zda je něco, čeho si u dnešních žáků 2. stupně ZŠ cení, většina uvedla, že vesměs si neuvědomují, že by si u nich něčeho vážili, byla by to spíše negativa, která by uváděli. Ve dvou případech byla odpověď kladná. V jednom případě si na nich cení toho, že nelžou, nebo že když je o něco požádá, tak mu bez odmlouvání pomohou. Ve druhém případě u nich oceňují jejich otevřenost. Na otázky, které se týkaly uznávaných autorit a vzorů, většina respondentů odpověděla, že dnešní děti neuznávají žádné autority, v ojedinělých případech by to byli rodiče. Vzory pro dnešní žáky jsou podle jejich názorů herci, zpěváci, sportovci, ve výjimečných případech je to někdo z blízkých příbuzných nebo rodiče. Čeho se žáci nejvíce obávají? Tak odpovědi na tuto otázku byly různé. Ve dvou případech nepedagogové odpověděli, že se domnívají, že někteří žáci mají obavu z toho, že neudělají přijímací zkoušky nebo se nedostanou na vybranou školu. Dva uvedli, že podle jejich názoru mají ti slušnější žáci obavu ze svých rodičů a ti, co je jim to jedno, se neobávají ničeho. Jeden napsal, že v dnešní době se mohou děti obávat šikany ve škole, jeden odpověděl, že se domnívá, že mají obavu z vyloučení ze školy či přeložení na jinou školu. V odpovědi na otázku, která se týkala vzdělání, tři respondenti odpověděli, že vzdělání dnešní děti nepřikládají nějak zvlášť důležitý význam. Další tři naopak uvedli, že určitě je pro ně vzdělání důležité, alespoň u těch ctižádostivějších a jeden odpověděl, že je to dětem jedno, že se učí jen kvůli rodičům. Také odpověď na otázku, zda je v poslední době někdo z žáků příjemně, či nepříjemně něčím překvapil, tak jeden odpověděl, že si na nic nevzpomíná, tři respondenti uvedli, že je vždy mile překvapí, když je navštíví někdo z jejich bývalých žáků a tři odpověděli, že je děti překvapily spíše v negativním smyslu. Vadí jim zejména, že dnešní děti hodně lžou, začínají se tzv. „kastovat“ podle oblečení a velmi se také rozmohlo vulgární vyjadřování. S nevybíravými, ba až hrubými výrazy se setkáváme již u těch nejmenších dětí. Také jsou velice rozhořčeni tím, že dnešní žáci již na základní škole hodně kouří. V poslední otázce „dospělí“ sestavovali žebříček hodnot tak, jak by je viděli, kdyby byli dětmi. Na vrcholu pyramidy jsou dvě hodnoty: přátelství a mobilní telefon, PC a notebook. Z tohoto výsledku, můžeme usuzovat, že pro děti je v tomto věkovém období nejdůležitější přátelství, chtějí někam patřit, mít si s kým popovídat, svěřit se. Na druhou stranu je pro ně hodnotou výdobytky moderní doby. Na dalším stupni žebříčku se ocitla hodnota značkového oblečení, což je pochopitelné, protože dnes se stále častěji setkáváme s odlišování dětí podle toho, co mají na sobě. Následují záliby,

kteřé jsou také pro mládež důležité. Děti se rády věnují svým oblíbeným činnostem. Mezi důležité a dětmi uznávané hodnoty nepedagogové zařadili i rodinu a zdraví. V každé době, v každé společnosti platí, že rodina je pro dítě tím nejdůležitějším v jejich životě, i když si to ne vždy zcela uvědomují. S tím souvisí i hodnota zdraví. I tuto hodnotu si dnešní mládež hodně uvědomuje. V současnosti, kdy se stále častěji setkává s řadou nemocí, je pro ně zvláště významné, aby byla zdravá.

Jak z provedené analýzy vyplývá, tak pohled nepedagogických pracovníků na současné žáky 2. stupně základní školy není příliš uspokojivý. Jsou opravdu dnešní děti tak zkažené, tak špatné? Určitě ne. Všichni nepedagogové při rozhovorech na obranu dětí uvedli, že to, jaké děti jsou, není jen dětmi samotnými, ale že tento stav zcela závisí na společnosti a systému, který zde panuje. Sama společnost a také dnešní doba, která přináší prudký rozvoj techniky a technologií, má svůj podíl na této podobě dnešní mládeže.

ZÁVĚR

Životní styl dětí a dospívajících se v dnešním světě stává jedním z nejsledovanějších a nejdiskutovanějších témat. V této oblasti byla provedena celá řada různých sociologických výzkumů. Zájem odborníků o životní styl je pochopitelný, neboť na základě zjištěných skutečností můžeme lépe poznat, jak dnešní děti a dospívající žijí a nastítnit možný budoucí vývoj celé naší společnosti. Co to ale vlastně je životní styl? Obecně lze říci, že každý z nás má nějaký svůj životní styl. Pod tímto pojmem můžeme rozumět soubor životních zvyků, obyčejů, resp. přijímaných norem. Životní styl určitým způsobem vyjadřuje i hodnoty, postoje a zájmy jedince a společnosti vůbec. Každý může v průběhu svého života realizovat více životních stylů s různou intenzitou a úplností, a to v závislosti na věkovém období, ve kterém se právě nachází.

Životní styl je velmi rozsáhlé téma, a proto byly v bakalářské práci zvoleny jen některé oblasti, kterým byla věnována větší pozornost. Větší část práce se zabývala zvláště problematikou trávení volného času, sociálně patologických jevů a hodnotové orientace dětí a mládeže. Práce dále pojednává o socializačních činitelích, kteří se největší měrou podílejí na utváření hodnot a mají také rozhodující vliv na způsob života mládeže. Jsou to především rodina, škola a s nimi spojená výchova. Výchova má své kořeny v rodině, zde se dítě stává „člověkem“, učí se, napodobuje, přejímá vzory chování a jednání od svých rodičů. V tom také pokračuje i ve škole. Proto by měla rodina a škola vystupovat v určité spolupráci, aby se tak obě strany mohly podílet na kvalitním rozvoji dětí a tedy i ve využívání volného času.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakým způsobem dnešní žáci tráví svůj volný čas, které aktivity preferují, které hodnoty jsou pro ně v dnešní době důležité, a jaké mají vzory. Snahou bylo také zjistit, zda je pro ně v jejich životě důležité vzdělání a jestli existuje něco nebo někdo, koho se obávají. Dalším z cílů bylo zmapovat názory nepedagogických pracovníků daných základních škol na současné žáky.

Na základě provedeného výzkumného šetření, kde se mi podařilo stanovené hypotézy potvrdit či vyvrátit, byl tento cíl splněn.

Jestliže se zamýšlím nad tím, zda měl tento výzkum nějaký smysl, tak musím s určitostí říci, že ano. Již při vlastním sběru dat, jsem byla několika pedagogy z různých škol požádána, zda bych jim mohla po zpracování tohoto výzkumu, poskytnout zjištěná data k nahlédnutí. I je samotné zajímá, jak děti z jejich škol tráví

svůj volný čas, co je baví, čeho se obávají nebo jaké „jejich děti“ uznávají hodnoty.

A co říci závěrem? Dnešní mládež žije opravdu ve velmi složité době, která je plná změn, obrovského technického rozmachu a samozřejmě plná různých nástrah a nebezpečí, kterým musí dnešní děti čelit. Chtěla bych touto cestou apelovat především na rodiče, aby se více snažili své děti motivovat ke vzdělávání, vést je k ušlechtlejším zájmům a snažili se s nimi trávit co nejvíce volného času. Myslím si, že čas, který věnujeme svým dětem, se nám v budoucnu stonásobně vrátí.

Jestliže se nad touto problematikou zamýšlím z hlediska sociální pedagogiky, pak mě napadá, že ve spojení se školou a ostatními výchovnými institucemi by zde mohl sociální pedagog zaujímat své místo. Role sociálního pedagoga s jeho znalostmi a zkušenostmi by mohla být prostředkem pomoci a zároveň prevence před výskytem sociálních patologií a mohl by přispět ke zlepšení kvality života dětí a efektivního využívání volného času.

RESUMÉ

Tématem bakalářské práce jsou „Současní žáci ZŠ očima nepedagogických pracovníků školy“. Práce je rozdělena do čtyř kapitol, přičemž první kapitola je věnována škole a problematice vzdělávání, kultuře školy, organizační struktúře nepedagogických pracovníků a žákům základní školy.

Druhá kapitola se orientuje na některé faktory, které mají vliv na hodnoty dětí a mládeže. Tato část práce se zabývá socializací jedince a jejími činiteli jako jsou výchova, rodina, škola.

Ve třetí kapitole jsou nejdříve vymezeny pojmy týkající se daného tématu, jako jsou životní styl, hodnoty a hodnotová orientace dospívajících dětí a mládeže. Větší část je pak věnována problematice volného času a aktivitám, kterými současní žáci základních škol tráví svůj volný čas.

V poslední čtvrté kapitole je provedeno vlastní výzkumné šetření. Jsou zde definovány výzkumné otázky, formulovány hypotézy, vybrán výzkumný soubor a je zvolena vhodná výzkumná metoda. Pro vlastní výzkum byly použity dvě metody, a to metoda dotazníku pro žáky základních škol a metoda rozhovoru pro nepedagogické pracovníky škol. V závěru této kapitoly jsou provedeny analýzy získaných výsledků a jejich zpracování do tabulek a grafů. Dále jsou vysloveny interpretace a diskuze k jednotlivým zjištěním.

V závěru bakalářské práce je provedeno celkové shrnutí dosavadních zjištění.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá životním stylem a hodnotovou orientací žáků 2. stupně základní školy. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy, které se týkají dané problematiky. Bakalářská práce se rovněž zabývá různými činiteli, kteří ovlivňují život a vzdělávání dnešních žáků. Praktická část práce se zabývá výzkumným šetřením, která popisuje hlavní rozdíly mezi dvěma zkoumanými skupinami respondentů, žáky a nepedagogickými pracovníky školy. Výzkum se snaží zjistit odpovědi na otázky: Jaké dnešní mladí lidé přijímají hodnoty a jaká je jejich hodnotová orientace? Jak tráví volný čas a jaké aktivity upřednostňují? Rovněž se snaží získat názory nepedagogických pracovníků školy a jejich pohled na současné žáky. Výzkum byl proveden v šesti základních školách v Boskovicích, Letovicích, Svitávce a Knínicích u Boskovic. Zjištěné výsledky z dotazníků a rozhovorů byly zpracovány do tabulek a grafů. V závěru práce byla provedena interpretace výsledků výzkumu.

Klíčová slova

žáci ZŠ, nepedagogičtí pracovníci, vzdělání, socializace, výchova, rodina, škola, životní styl, volnočasové aktivity, hodnoty, hodnotová orientace

ANNOTATION

The thesis is focused on life style and value orientation of students at second level of elementary school. The thesis is divided in two parts – a theoretical one and a practical one. In the theoretical part basic terminology concerning the given issue is defined. The thesis is focused on various factors which affect life and education of school pupils as well. The practical part of the thesis deals with empirical research which aims at describing main differences between two investigated groups of respondents, school pupils and non teaching school staff. The research tries to find out answers to these questions: How nowadays young people accept values and what is their value orientation? How they spend their free time and what sort of activities they prefer? The research tries to find out opinions of non teaching school staff of nowadays youth as well. The research was done at six schools in Boskovice, Letovice, Svitávka and Knínice u Boskovic. The acquired findings from the questionnaire survey and interviews are processed into tables and charts. In the conclusion there is the interpretation of the survey results.

Keywords

school pupils, non teaching school staff, education, socialization, upbringing, family, school, life style, free time activities, values, value orientation

LITERATURA

- [1] BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3. vydání. Bratislava: Vydavateľstvo public promotion, s. r. o., 2008, 251 s. ISBN 978-80-969944-0-3
- [2] ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. 1. vydání. Praha: Grada publishing, 2010, 325 s. ISBN 978-80-247-2742-4
- [3] DUFFKOVÁ, J. *Sociologie životního stylu*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2007. 125 s. ISBN 978-80-7251-266-9
- [4] GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vydání. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6
- [5] GRECMANOVÁ H., HOLOUŠOVÁ D., URBANOVSKÁ E., aj. *Obecná pedagogika II*. 2. vydání. Olomouc: Hanex, 2003, 192 s. ISBN 80-85783-24-X
- [6] HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002, 174 s. ISBN 80-7178-635-7
- [7] HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007, 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3
- [8] HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. 2. přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2009. 288 s. ISBN 978-80-7367-628-5
- [9] HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I. *Sociální pedagogika*. 1. vydání. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2004, 280 s. ISBN 80-8083-028-2
- [10] JŮVA, V. et al. *Základy pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 118 s. ISBN 80-85931-95- 8
- [11] KOHOUTEK, R. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1998. 181 s. ISBN 80-7204-064-2
- [12] KOHOUTEK, R. *Vývojová psychologie*. 2. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2003, 84 s.
- [13] KRAUS, B., POLÁČKOVÁ V. *Člověk – prostředí – výchova*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2
- [14] KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3
- [15] KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií, 2009, 63 s.
- [16] KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. 1. vydání. Praha: Návrat domů, 1994. 94 s. ISBN 80-8549-33-3

- [17] KUČEROVÁ, S. *Člověk-hodnoty-výchova*. 1. vydání. Prešov: ManaCon, 1996. 231 s. ISBN 80-85668-34-3
- [18] KURIC, J. a kol. *Ontogenetická psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, SPN 46-00-31/1
- [19] MAŇÁK J., JANÍK T. *Orientace české základní školy*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, 312 s. ISBN 80-210-3870-5
- [20] NĚMEC, J. et al. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 2002. 117 s. ISBN 80-7315-012-3
- [21] PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B. et al. *Pedagogika volného času*. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6
- [22] PRÁŠILOVÁ, M. *Vybrané kapitoly ze školského managementu pro pedagogické pracovníky*. 1. vydání. Olomouc: 2006. 212 s. ISBN 80-244-1415-5
- [23] PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2009. 400 s. ISBN 978-80-7367-647-6
- [24] ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6
- [25] ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1989. 432 s. ISBN 80-7038-078-0
- [26] SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. 1. vydání. Praha: Svoboda servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2
- [27] SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8
- [28] SAK, P. *Sociální vývoj mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 108 s. 14-550-85
- [29] SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas*. Praha: Karolinum, 2000. 109 s. ISBN 80-246-0044-7
- [30] STŘELEČEK, S. et al. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I*. Brno: Paido, 1998, 189 s. ISBN 80-85931-61-3
- [31] STŘELEČEK, S. (ed.) *Studie z teorie a metodiky výchovy*. Brno: Katedra pedagogiky pedagogické fakulty MU, 2002, 155 s. ISBN 80-86633-00-4
- [32] SVĚTLÍK, J. *Marketing školy*. 1. vydání. Zlín: EKKA, 1996, 384 s. ISBN 80-902200-8-8
- [33] ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, J. *Přehled sociální psychologie*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, 181 s. ISBN 80-244-0929-1
- [34] VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2005, 356 s.

ISBN 80-246-0841-3

[35] WALTEROVÁ, E., a kol. *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti - 1. díl*. Praha: Paido, 2004, 295 s. ISBN 80-7315-083-2

Další odkazy

- [1] MŠMT. *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* [on-line]. Dostupné na: www.msmt.cz
[citováno 2011-03-17]
- [2] MŠMT. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha*. [on-line]. Dostupné na: www.msmt.cz [citováno 2011-02-24]
- [3] ZŠ Boskovice. *Organizační řád*. [on-line]. Dostupné na: <http://zs.boskovice.cz/>
[citováno 2011-02-15]
- [4] ZŠ Knínice u Boskovic. *Výroční zpráva základní školy*. [on-line]. Dostupné na: <http://archiv.zsknynice.cz/dokumentace.htm> [citováno 2011-02-15]
- [5] ZŠ Svitávka. *Výroční zpráva základní školy*. [on-line]. Dostupné na: <http://www.zssvitavka.com/> [citováno 2011-02-15]
- [6] ZŠ Letovice. *Výroční zpráva o ZŠ Letovice*. [on-line]. Dostupné na: www.zsletovice.cz [citováno 2011-02-15]
- [7] Národní institut dětí a mládeže MŠMT. *Sociální klima v prostředí základních škol české republiky – zpráva pro veřejnost*. [on-line]. Dostupné na: www.vyzkum-mladez.cz [citováno 2011-03-21]

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník pro žáky ZŠ

Příloha č. 2: Rozhovor s nepedagogickými pracovníky školy

Příloha č. 3: Seznam zkratk a cizích slov

Příloha č. 1: Dotazník pro žáky ZŠ

Milí žáci,

jmenuji se Petra Procházková a jsem studentkou 3. ročníku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Svou bakalářskou práci vypracovávám na téma Současní žáci 2. stupně základní školy očima nepedagogických pracovníků školy. Tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku, který je zcela anonymní a výsledky dotazníku budou použity pouze při zpracování mé bakalářské práce. Vyplnění dotazníku Vám zabere max. 15 minut. U každé otázky je jasně stanovený postup vyplňování. Předem děkuji za vyplnění dotazníku.

Zakroužkuj jednu z možností.

1. Jsi: a) chlapec
 b) dívka

2. Chodím do: a) 6. třída
 b) 7. třída
 c) 8. třída
 d) 9. třída

3. Kolik máš sourozenců?
 a) jsem jedináček
 b) jednoho
 c) dva
 d) tři a více

4. Bydlím: a) město
 b) vesnice

5. Jak nejčastěji trávíš svůj volný čas ve všední den po vyučování?
 a) s rodinou
 b) s kamarády
 c) sám
 d) sportuji
 e) tancuji
 f) venku
 g) u počítače
 h) u televize
 i) čtu knihy, časopisy
 j) navštěvuji zájmový kroužek:
 Jaký?

6. Jak nejčastěji trávíš svůj volný čas o víkendu?
 a) s rodinou
 b) u dědečka, babičky
 c) s kamarády
 d) na výletech
 e) kino, divadlo
 f) jinak:

7. U počítače trávím ve volném čase většinou:
 a) méně než 1 hodinu
 b) 1 hodinu až 3 hodiny
 c) více než 3 hodiny

8. U televize trávím ve volném čase přibližně:
 a) méně než 1 hodinu
 b) 1 hodinu až 3 hodiny
 c) více než 3 hodiny

9. Mám zkušenost s:
- a) kouření
 - b) alkohol
 - c) drogy
 - d) žádné

10. Máš nějaké vzory, ideály podle kterých se snažíš oblékat, chovat (*učitel, kamarád, příbuzný, herec, zpěvák, spisovatel, jiná významná osoba či osoba z tvého okolí*)? Pokud ano, napiš jaké a kdo je tvým vzorem.

.....

11. Seřaď uvedené hodnoty podle toho, jak jsou pro tebe důležité (1 – nejdůležitější, 10 – nejméně důležité).

1. zdraví	1.
2. rodina	2.
3. přátelství	3.
4. mobilní telefon, PC, notebook	4.
5. učení	5.
6. značkové oblečení	6.
7. pomáhat druhým lidem	7.
8. záliby	8.
9. kouření, alkohol, drogy	9.
10. náboženství	10.

12. Stručně napiš, co nebo kdo je pro tebe v životě důležitý a bez koho, čeho by jsi nedokázal(a) být šťastný(á)?

.....

13. Je pro tebe důležité vzdělání a čeho by jsi chtěl(a) ve svém životě dosáhnout? Stručně napiš.

- a) ano a proč:
- b) ne a proč:

.....

14. Čeho se ve svém životě nejvíce obáváš? Z čeho máš strach? Co by tě nejvíce v životě zklamalo? Vyjádři stručně.

.....

15. V případě, že bys měl(a) nějaké problémy, starosti. Komu by ses s nimi svěřil(a)? Vyber jednu z možností.

- a) rodiče
- b) kamarádi
- c) učitel
- d) výchovný poradce
- e) jiné:

Děkuji za vyplnění dotazníku!

Příloha č. 2: Rozhovor s nepedagogickými pracovníky školy

Dobrý den,

jmenuji se Petra Procházková a jsem studentkou 3. ročníku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, fakulty humanitních studií. Píši bakalářskou práci, kde zpracovávám téma hodnotové orientace a životního stylu dětí druhého stupně základních škol, jejíž součástí je i kvalitativní výzkum. Tento výzkum bude prováděn metodou rozhovoru. Touto cestou bych Vás chtěla požádat, zda bych Vám mohla položit několik otázek. Ty se budou týkat Vašeho názoru na životního styl žáků vaší školy, to jakým způsobem dnešní žáci 6. až 9. tříd tráví svůj volný čas, čím se zabývají mimo školní vyučování nebo co v dnešní době považují za důležité. V práci nebudou v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, uvedeny žádné osobní údaje. Děkuji.

Otázky:

1. Jak dlouho pracujete ve školství a na jaké pozici?
2. Jste se svou prací spokojený/á? **ANO NE**
Jestliže ne, tak proč?
3. Myslíte si, že je nějaký rozdíl mezi dětmi z města a dětmi z vesnice (ve způsobu trávení volného času)?
ANO NE
Jestli ano, tak jaký?
4. Domníváte se, že se dnešní děti nějak zásadně liší od předchozích generací?
ANO NE
Jestliže ano, tak v čem?
5. Jak myslíte, že dnešní děti tráví svůj volný čas?
6. Kdo myslíte, že má na jejich způsob života (trávení volného času) největší vliv a kdo je za to odpovědný?
7. Má podle vašeho názoru škola prostor pro ovlivňování trávení volného času dětí?
ANO NE
Jestliže ano, tak jakým způsobem?
8. Je něco, čeho si u žáků druhého stupně ceníte? **ANO NE**
Jestliže ano, tak čeho?
9. Myslíte si, že mají dnešní děti vztah k autoritám? **ANO NE**
10. Mají podle Vás nějaké vzory? **ANO NE**
Jestliže ano, tak jaké?
11. Čeho se podle Vás žáci nejvíce obávají (všeobecně)?
12. Domníváte se, že dnešní žáci považují školu a vzdělání za důležité? **ANO NE**
Jestliže ano, tak proč?
13. Překvapil Vás v poslední době někdo ze školních dětí (ať již příjemně či nepříjemně)?
ANO NE
Jestliže ano, tak čím?
15. Kdybych Vám dala na výběr z několika položek kvality života, jak by jste je seřadil/a podle důležitosti, kdybyste byl/a v dnešní době dítětem?
 1. Zdraví
 2. Rodina
 3. Přátelství
 4. Mobilní telefon, PC, notebook
 5. Učení
 6. Značkové oblečení
 7. Pomáhat druhým lidem
 8. Záliby
 9. Kouření, alkohol, drogy
 10. Náboženství

Příloha č. 3: Seznam zkratk

Asertivní sebeprosazující, sebevědomý

Asymetrie	nesouměrnost
Biodromální	týkající se celoživotního vývoje a rozvoje, formování a perspektiv psychiky a osobnosti
ČR	Česká republika
DDM	dům dětí a mládeže
Etos	zvyk, obyčej, mrav
Expresivní	spontánní, výrazový, působivý
ICT	plán informačních a komunikačních technologií
Interiorizace	zvnitřnění praktické činnosti a jí vlastní logiky
Kastovat	ve smyslu dělit do skupin (např. podle způsobu oblékání)
Konsensus	shoda mínění jistého společenství – projev svobodné vůle
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
PC	počítač
Resocializace	souvisí se socializací. Člověk se v pozdějším věku přizpůsobuje a učí se novému chování. O resocializaci se také hovoří ve spojení s propuštěnými vězni, kteří se vrací zpět do společnosti
RVP ZV	rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
Sociálně patologické jevy	označení pro jevy, které společnost klasifikuje jako nežádoucí, protože porušují sociální, morální či právní normy (kriminalita, toxikomanie, vandalismu apod.)
ŠVP	školní vzdělávací program
ÚT	ústřední topení
ZŠ	základní škola
ZUŠ	základní umělecká škola
%	relativní četnost